

Nũwiwa Sinsɛn ɔ Tɔn Égbé Tɔn Iɛ Ye wɛ à ?

Akɔwé wɛ à alɔ Mawuxówema ɔ wɛ à?

Nùjlejle

Vlafo mĩ me gègè ko sè xógbe dè le dī "Sinsen-biblo ɔ" ɔ, é nɔ vé me, é nɔ vé me, é nɔ hen nũ gblé dó me wu ă, bo nɔ lé hen nũ gblé dó me wu ă, è nɔ bló tuto tɔn bo nɔ sɔgbe xá hudo ce le ă. Ye ko je awakanme kú jí, bo só nɔ dǒ ayi nũ wu ă, hwenu e me dɛvo le ka dǒ nũ j'awă we é.

Sín hwenu e Klísu fɔn sín kú é ɔ, "me e kplón nũ lée / Biblu-kplónmetɔ" gègè lile alɔnuwema Wɛndagbe-Wema lée kpódó Wema-sédó-me lée kpó tɔn e dɔ te lée, bó lé tɔn yě me. Nú xwè mɔkpan ɔ, axɔsu le kpo sinsengán le kpo na ten me kpedé kpowun bo ye mɔ ye. Ee xwè le dǒ yiyi we é ɔ, è mɔ alɔnuwema e je nukɔn le é gègè bo ye nɔ dè liledógbedevome vovo le tɔn, liledógbedevome e ma sɔgbe ă le é kpo tinme e è só dǒ vo le é kpo.

Nũkplónme kpódó walɔ kpó e è xlé dǒ wema élɔ me é we nyí nukúnnúmɔjenũme medesunɔ tɔn, tinme, me e wlan é bo gbemadòkɔ e dǒ ye tentin dó tinme le wú é d'emɛ. Me e xò nũ le kplé é nɔ yí gbè nú linlin yetɔn le ă, loɔ, é nɔ sɔ ye jlé dó Biblu wu, bo nɔ gbéjé ye kpón, lobo nɔ lé tinme ye sɔgbe xá nukúnnúmɔjenũme medesunɔ tɔn dó wemafɔ le wu.

Nũkplónme lée sín tinme nyí nũgbó lě e Wɛn Đagbe ɔ nyí gbɔn é ă. Ene wu ɔ, è sixu dǒ tinme vovo le. È dǒ hudo ayixa e dǒ nuvo é tɔn bo na dó gbéjé tinme le kpo nũwiwa le kpo kpón, bo na jlé ye dó Biblu wu.

Sinsɛn ce ka nyí Sinsɛn Alexwíí Yɔyɔɔ tɔn nugbǒ à?"

Gbejinɔtɔ Nugbǒ le ka Na Kenklen Site À?

Klisanwun-nyijetɔ pagáwùn le tɔn we à? Nũwiwa Sinsɛn Mĩtɔn Tɔn le sín Dodó le Kpón

Fite Wɛndagbe Klisanwun Tɔn ɔ ka Gosin?

Xwé/ Sinsɛn kpeví le sín adohu adohu le

Wlan wlan; Wexwe e jí è wlan nũ dó le é (xx) nɔ xlé wema le sín wexwe sín kén bo nũ e è wlan dó dò le é y nɔ xlé tinme e dǒ wemata le me le é. È nɔ tuùn xó e un dɔ le é dɔ (rd).

Sinsen Ce ka nyí Sinsen Alenuwema Yɔyɔ́ ɔ Tɔn Nugbɔ̀ À?

Darryl M. Erkel ɔ̀ ɔ̀ wema tɔn me ɔ̀: "Agun gègè nɔ ɔ̀ ɔ̀ emi nɔ sɔ̀ nũ e emi nɔ wà le é bí jinɔn Alenuwema Yɔyɔ́ ɔ̀ jí, amɔ́, nũ e blawu é we nyí ɔ̀ sinsen gègè e nɔ ɔ̀ ɔ̀ emi nyí "wendagbejjilatɔ́" le é nɔ wà nũ kpédé jen Mawuxówema ɔ̀ sɔ̀ d'ayí nú kplédókpɔ́ xá ɔ̀ me tɔn le." Lin tame dó nùkanbyɔ tɔn elɔ le jí:

1. Alenuwema Yɔyɔ́ ɔ̀ kplɔ́n me ɔ̀ agun e ɔ̀ xá ɔ̀ me é ɔ̀ na nɔ kpé nukún dó agun ɔ̀ wu, bo na nɔ lé kplɔ́n nũ me, bɔ è nɔ ylɔ ye ɔ̀ mɛxo le (Mesédó 20:17,28; 1 Tesalonikinu le 5:12-13; 1 Timótée 5:17; Eblée le 13:15; Jaki 1:4; Jaki

Ényí nũ éné nyí nũgbó ɔ̀, étéwú gbetɔ́ ɔ̀kpó géé we nɔ kpé nukún dó agun mĩtɔn léé gègè wú (kpɔ́ndéwú ɔ̀, "pasteur")? Etewu sinsen gègè égbé ka nɔ má gǎn yetɔn le ɔ̀ tenme tenme e me "pasteur ɔ̀xó," "pasteur alɔ́dómetɔ́" kpo "gbèta mɛxo le tɔn" kpo ɔ̀ è - ɔ̀ taji ɔ̀, hwenu e Alenuwema Yɔyɔ́ ɔ̀ ma ɔ̀ vɔgbingbɔn mɔhun le ɔ̀ agungán le tentin à é?

2. Alésándlu Yɔyɔ́ ɔ̀ kplɔ́n me ɔ̀ lɛngbɔ́nyitɔ́ agun tɔn léé ɔ̀ ná tɔ́n sín agun ɔ̀ sín tenme kpódó kpléklé tɔn kpo me (Mesédó 14:23; 2 Timótée 2:2; Titu 1:5).

Enyi nũ ene nyí nugbɔ̀ ɔ̀, etewu sinsen mĩtɔn le ka nɔ ba me e sixu nyí pastɔ́ le é hwebĩnu ɔ̀ agun yetɔn ðin tɔn le gudo? Etewu sinsen mĩtɔn le ma ka ɔ̀ sunnu yedɛsunɔ tɔn le kplɔ́n we bo na lé kplɔ́n azɔ́ ye nú lɛngbɔ́nyitɔ́zɔ́ à? Nũwiwa mĩtɔn ðin tɔn e nyí ɔ̀ mĩ ni ɔ̀ "comité de recherche pastorale" ɔ̀ ayí é ka jinɔn Nũwanwłán le jí à alɔ́ gbetɔ́ le sín aca le jí we à?

3. Alenuwema Yɔyɔ́ ɔ̀ kplɔ́n me ɔ̀ kplé agun tɔn ɔ̀ ɔ̀ na nyí fí e Klisanwun le na nɔ zán nùnina gbigbɔ tɔn yetɔn le ɔ̀ è, bo na nɔ dó wusyen lanme nú yedée ɔ̀ wanyiyi kpo nũwiwa ɔ̀agbe le kpo me (Hlɔmanu le 12:6-8; 1 Kɔlentinu le 12:4-14; 14:12,26;16:26; Kolosinu le 16:05; Piyée 4:10-11 me).

Enyi nũ ene nyí nugbɔ̀ ɔ̀, etewu mĩ me gègè ma ka nɔ ɔ̀ alɔ́ wà nũ ɔ̀ebũ ɔ̀ sinsenzɔ́ sinsen ɔ̀ tɔn me à? Etewu sinsenzɔ́wiwa ka nyí nũkpɔ́ntɔ́ ɔ̀ je nukɔn, bo ma ka nyí nũ e meɔ́ nɔ d'alɔ́ d'eme é à? Etewu mĩ ka sɔ́ azɔ́ mĩtɔn e nyí ɔ̀ mĩ na hen mĩdée lidɔ́ bo lé wà sinsenzɔ́ ɔ̀ é jó nú sinsengán azɔ́tuùntɔ́ le?

4. Alexwé Yɔyɔ́ ɔ̀ kplɔ́n me ɔ̀ agun e ɔ̀ xá ɔ̀ me ɔ̀, wũjɔ́nú e ɔ̀ fíné léé bí we ɔ̀ ná hen ε lidɔ́, bó ná lé wa azɔ́ n'i - "ɔ̀ agbaza ɔ̀, wũjɔ́nú ɔ̀kpó géé we é nyí à, lo ɔ̀, wũjɔ́nú gègè we é nyí" (1 Kɔlentinu léé 12:14; kpɔ́n 14:12,26-31; Efɛzinu léé 4:16).

Nũgbó we é nyí ɔ̀, étéwú sinsenzɔ́ mĩtɔn léé ka nɔ sɔ́ ayi ɔ̀ agbaza sín akpáxwé ɔ̀kpó géé jí (é we nyí ɔ̀, "pasteur")? Fite, ɔ̀ Alexwíí Yɔyɔ́ ɔ̀ me ɔ̀, è kplɔ́n me ɔ̀ sinsenzɔ́ alɔ́ xóɔ́ɔ́ metɔn ɔ̀ na nyí nũ taji ɔ̀ kplédókpɔ́ sinsen tɔn le me?

5. Alexwé Yɔyɔɔ kplón me ɔ Klisanwun ɔokpo ɔokpo nyí sinsenzówatɔ [1].xóɔɔɔkɔkɔ(rd)] bo nyí vɔsanúxwlemawutɔ ɔ Mawu nukɔn (1Piyée 2:5,9; Nũɔexléme 1:6).

Ényí nũ éné ɔ nyí nũgbó ɔ, étéwú mĩ ka kɔ ɔ vɔgbingbɔn ɔé ɔé we ɔi "clergé" kɔpódó "laïc" kɔpó? Nũwlanwlan te jí mĩ ka nɔ má agbaza Klísu tɔn dó gbetɔ we me: "sinsengán" kɔpódó "me e ma nyí sinsenno ă é" kɔpó? Gó na ɔ, enyi Klisanwun ɔokpo ɔokpo nyí sinsenzówatɔ ɔ, etewu è ma ka na gbè mĩ ɔ mĩ ni wà sinsenzó nú mĩɔé ɔé ɔé sinsenzó ɔ me ă?

6. Alexwé Yɔyɔɔ wlan kɔndéwú e me Aklúnɔ sín Nũɔuɔu ɔ nyí nũɔuɔu góngón ɔé ɔé awájije, nɔví nɔví sín bũninɔ sín ninɔme me é (Mesédó 2:46; 1 Kɔlentinu 10:16-22; 11:18-34).

Enyi nũ ene nyí nũgbó ɔ, etewu mĩ ka huzu Aklunɔ Sín Nũɔuɔu ɔ dó bló nũwiwa e è bló b'è góngón é ɔé, bo tle nyí nũbudo ɔé é ɔé? Etewu nũwiwa Aklunɔ Sín Nũɔuɔu ɔ tɔn e mĩ nɔ wà ðin é ka cí cyɔɔɔi ɔhun hú xwè ɔé? Etewu mĩ ka ɔi ɔé sinsengán "e è sɔ" 1e é keɔe we ɔé ace bo na "ɔé sakramenu 1e" hwenu e Alenuwema Yɔyɔɔ ma kplón nũ ene ă é?

7. Jezu kplón me ɔ togun emitɔn kún ɔé na na tenme-nyikɔ ɔaxó ɔaxó e nɔ è emi ɔé vo nú nɔví Klisanwun 1e sín hagbɔɔ ɔévo 1e é ó (Matie 23:6-12; Maki 10:35- 45).

Enyi nũ ene nyí nũgbó ɔ, etewu sinsengán gègè ka nɔ sɔ tenme-nyikɔ ɔaxó ɔaxó 1e nú yedéé égbé, ɔi "Sensentɔ," "Sensentɔ," "Vɔsanúxwlemawutɔ," "Pasteur," "Pasteur ɔaxó" [alɔ "Nɔví"]? Etewu ye ka mɔ ɔé ɔé dandan ɔé è ni sɔ tenme-nyikɔ mɔhun 1e dó je nukɔn nú nyikɔ emitɔn 1e - ɔé taji ɔ, hwenu e Alexwíi Yɔyɔɔ gbè mɔ é?

8. Alenuwema Yɔyɔɔ kplón me ɔ Klisanwun 1e ɔé na nɔ yí jonɔ nú nũɔitɔ hatɔ yetɔn 1e kpo me e ɔé kóxota 1e é kpo (Matie 25:34-40; Hlɔmanu 12:13; 1 Timɔtéé 6:18; Titu 3:8, 14; Eblée 13:2; 1 Piyée 4:9).

Enyi nũ ene nyí nũgbó ɔ, etewu mĩ me gègè ma ka nɔ hun xwé mĩtɔn 1e nú me ɔévo 1e hwèhwe ă? Etewu Klisanwun gègè ka nɔ dovɔ nú hudo agbaza tɔn yedéé tɔn 1e? Etewu jonɔyiyi ka nyí jiji ɔagbe e è wɔn ɔé sinsen gègè me é ɔé? ɔé wanyiyi kpo nukúnkpédómewu kpo ma ɔé me ɔévo 1e wu ă wutu ɔ, é ka kɔaca me ɔé sinsen mĩtɔn gègè ɔé fifá me bo ɔé kúkú we à? [Amɔ, jonɔyiyi nyí nũ e je ɔé xwé meɔé tɔn gbè é keɔe ă.]

9. Agun nukɔntɔn ɔ nɔ kplé ɔé xwégbe ɔibla nyí bí me hú sinsenɔ ɔaxó ɔaxó 1e me (Mesédó 20:20; Hlɔmanu 16:5; 1 Kɔlentinu 16:19; Kolosinu 4:15; Filemɔɔ v.2; 2 Jaan v.10). [É ɔégbé ɔé è ni nɔ kplé ɔé xwégbe ă, bo é sixu ko nyí nũ e ɔé finé 1e é bí.]

Ée nũgbó we é nyí ɔ, étéwú mĩ ka mɔ ɔé é ɔé dandan ɔé è ní zán akwé Aklúnɔ tɔn gègè dó gbá sinsenɔ kɔpódó sinsenɔ ɔaxó ɔaxó kɔpó e è sixú zán azɔn ɔokpó abí azɔn wè ɔé aklunɔzán gbá ɔokpó me é? Akwezinzan e Mawu nɔ na me 1e é sín nukúnkpénuwutɔ ɔagbe ɔé nyínyi we nyí ene à? Etewu me gègè ka nɔ wà mɔ.

sinsen le ka dɔ akwe gègè nù wɔgbigbázɔ le, azɔwatɔ le sín akwe, kpo nù le jijladɔ kpo hú ee è nɔ zán nù mesédó le, wamɔnɔ le kpo sinsenzɔ e nɔ kpé nukún dɔ gbetɔ le wu le é kpo é à? Ete ene ka xlé dɔ nù e dɔ taji nù mí le é wu?

Erkel wá fɔ dɔ: "Nǔgbo ɔ we nyí dɔ, mí dɔ gǔ akɔta le kpo walɔ le kpo tɔn dɔ sinsen mǐtɔn le me bɔ ye dɔ dodónu dɛ dɔ Alenuwema Yɔyɔ me á. É blawu dɔ mí me gègè kún sɔ lin tame kpɔn bo kàn nù byɔ alɔ ba dɔ nù akɔta ene le kpɔn ó. Amɔ, enyi mí na mɔ sinsen yɔyɔwiwa nugbɔ nugbɔ ɔ, mí dɔ na vɔ nù ene bí lin kpɔn bɔ è nɔ yɔ dɔ New do and say all to "church to" Kpɔndéwú akɔjije tɔn le kpo nǔgbododó le kpo. [Wema e è wlan sédó agun tenwe e dɔ Azii le é dɔ Nǔdɛxléme Mesédó Jaan tɔn me é zɔn bɔ mí tuùn dɔ è kún dɔ na xwedɔ kpɔndéwú kpo nǔwiwa agun nukɔntɔn le tɔn le bí kpo ó.]

"A ka dɔ gbesisɔme nù tagba ɔ bo dɔ gbesisɔme bo na "tén nù le bí kpɔn, bo na hen nǔgbo ɔ syensyen" (1 Tesalonikinu le 5:21; kpɔn Mesédó 17:11) à? . . . Ali dagbe dé tǐn!" (www.5solas.org/xɔjlawema.php?id=82)

Gbejinɔtɔ Nugbɔ le ka Na Kenklen Site À?

Davidi Bekɔtu dɔ 1914 me. Gbejinɔtɔ Nugbɔ le ka Na Kenklen Site À? Atɔngɔ ɔ, 1989, Scroll Publishing, Amberson, PA gbéjé nùkplɔnme e dɔ Alexwíi Yɔyɔ me bɔ Klisanwun xwè kanweko nukɔntɔn ɔ tɔn le dɔ nù na bo nɔ xwedɔ le é dé le kpɔn. É dɔ dɔ "Klisanwun-nyijetɔ nukɔntɔn le nyí gǔfínfɔn dé bo gbakpé gbè hwexónu tɔn ɔ me myɔ dɔhun bo gbɔn atín xúxú le me. É nyí gǔfínfɔn dé bo xò nù kpɔn dɔ tutoblonunu taji Hlɔma tɔn le jí. Lee Tertullien wlan gbɔn é ɔ: "Azɔwanú mǐtɔn dɔ tutoblonunu tɔgbó mǐtɔn le tɔn le jí, dɔ acekpikpa e dɔ gbè ɔ me é jí, dɔ sɛn ɔ jí, dɔ aca le jí. hwexónu tɔn kpo aca le kpo." 1 (wexwe 25)

Nù e nɔ dɛ ahwanvu gbejinɔtɔ nukɔntɔn le dɔ vo le é dé le dɛ:

- a. Kpléklé meqée zizé jɔ nù gbè ɔ tɔn .
- b. Wanyiyi ma dɔ dogbó .
- c. Jidɛ tónúsise tɔn (wexwe 15gɔ ɔ)

"Ene wu ɔ, é kpaca me tawun dɔ sinsen wendagbejjila tɔn égbé tɔn ɔ dɔ dɔ Klisanwun xwè kanweko nukɔntɔn le tɔn le nɔ kplɔn nù me bo nɔ lé zán aca hwenenu tɔn le kpowun. Ene ɔ, nǔkiko we tawun dɔ Hlɔmanu le nɔ gbé wǎn nù Klisanwun le tawun dɔ nù e gbɔn vo nù ene é wu - dɔ ye ma xwedɔ aca hwenenu tɔn le á wutu." (wexwe 25gɔ ɔ)

Klisanwun gègè dɔ égbé bo nɔ cí me e ma nyí Klisanwun á bo nɔ hen nù dɔ ayi me le é dɔhun á, afi dɔ ye nɔ yi sinsen hwehwe. Ði kpɔndéwú ɔ, ye:

dé. Kpɔn ayidɛdayi dɔkpo ɔ le.

b. Tagba gbè ɔ tɔn ɔokpo ɔ le we nɔ ɔu ayi me nú ye.

c. Nɔ ɔ'ala ɔò nũ agbaza tɔn le gbé nyinya me ɔò gbè ɔ me m'ɔokpo ɔ. (wexwe 16g'ɔ)

Akɔta sín xó e Klisanwun xwè kanweko kog'ɔ tɔn le nɔ mɔ le é gègè we nyí nũ ɔokpo ɔ le e nɔ mɔ sinsen nukɔntɔn ɔ é.

ɔé. É man

b. Adɔgbigbo

c. Aɔ ɔaxó - jlejininɔ kpeví

d. Ayiɔɔayi e è s'ɔ R dó jlé na é

e. Nũkplɔnme nũ le jɔ nú yeɔé tɔn le

f. Vogbingbɔn e ɔò gbet'ɔ le tentin é

g. Az' e nyɔnu le nɔ wà ɔò sinsen me é (wexwe 26-38)

"Klisanwun xwe kanweko nukɔntɔn ɔ tɔn le ɔò nukplɔnme kpodo linlin ɔevo le kpo bi ɔo ye gbe ayiɔɔayi, ye'yi kpodo ɔɔkun le kpo ɔo ye nɔ mɔ yeɔe ɔi jonɔ ɔo gbe elo me." (wexwe 17)

"Gbèzinan yetɔn we nyí nũ nukɔntɔn e ye nɔ zán dó ɔekúnnu na é." (wexwe 39g'ɔ)

Kúnnuɔiɔe (kúnnuɔiɔe) kpo gbèzinan Klisanwun nukɔntɔn le tɔn kpo nyí meɔé zízé jó b'í mlémlé ɔé bɔ:

1. Az' abdo'me tɔn e sinsen ɔ nɔ wà é .

Agun ɔ [me e Mawu s'ɔ dó Klisu me le é (rd)] we nyí me ɔéɔe a nɔ zun xóntɔn xá hweb'ínu le é, ee nɔ hen nũjnũ le kpo linlin ɔokpo ɔ le kpo, bo nɔ dó wusyen lanme nú we, bo nɔ lé hen we lid'ò hweb'ínu bonu a na nɔ gbeji é. Ye nyí gbèta e è nɔ kplɔn nũ me é ɔé có, ye ka tén kpɔn bo na dó s'én al'ò bló tuto nú hwejjɔ á. É ny' wà ɔ, ye ganje nũkplɔnme ɔagbe le, kpóndéwú kpo hɔnhɔn e Yesinsen ɔó bo nɔ huzu me é kpo wu. (wexwe 42) Me e huzu ahwanwu le é ɔó na huzu sín ayi yetɔn me gbɔn ayi yetɔn huzuhuzu ma xwedó nũ e è byɔ ɔò ye sí syensyen ɔé le é gblame. (wexwe 43g'ɔ)

Gãn yetɔn e è nɔ ylɔ ɔò nukúnpénuwut'ɔ le, nukúnpénuwut'ɔ le, nukúnpénuwut'ɔ le, mexo le kpo lengbɔnyit'ɔ le kpo (lengbɔnyit'ɔ le) le é gosin kplékplé yetɔn me. Me b'í we tuàn hɔnhɔn yetɔn kpo gãnmaɔó yetɔn le kpo. Sunnu ene le nɔ kplɔn nũ me gbɔn xógbe kpo kpóndéwú kpo gblame cobo tle nɔ yí az' alixléme kpo nukɔnninɔ kpo tɔn. (wexwe 45) Nũ ɔokpo e nɔ mya nukún nú ye é we nyí ganjininɔ me ɔokpo ɔokpo tɔn ɔò gbigbo lixo ɔò agun yetɔn me. Nugb'ò ɔ, ye sixu ko zán hwenu yetɔn b'í dó wà az' taji hugãn ene. Enyi m' we ɔ, é sixu ko nyí ɔò nũ ɔokpo ɔ jí we è nɔ nɔ gudo nú asúkúsi le kpo nɔcyv'í le kpo ɔé. (wexwe 47g'ɔ)

2. Wen akluzu tɔn - Wen ɔagbe e ye nɔ zán dó jlá me é we nyí ɔo ye nɔ de ɔò wuv' kpo kú kpo nu, ɔó ye gbe ɔo emi kún na gbé Klisu ó wutu. (pg.49) Clément wlan ɔò nú Klisanwun e ɔò jl'jí é ɔ, "Akluzu ɔ sixu nyí alɔwliwli e me e ma nyí nùɔit'ɔ á é ɔé, tónúsise nú mejit'ɔ nùɔit'ɔ le tɔn, al'ò wuv' mimɔ ɔò kannumɔgbenu ɔò gãn pagáwùn ɔé gl'ó. Ninɔme ene le b'í sixu ɔɔn lee nũ nɔ cí nú me é gègè kpo wuv' agbaza tɔn le kpo wá; ye nyí .

é nyó wà ɔ, akluzu sín dɔde e fá é wɛ nú mɛdɛbũ e ko sɔ édée jó bo na de dɔ yadonume kpo kú kpo nu dɔ Klisu wu é (Hlɔ. 8:17; Nũdɛxléme 12:11)." (wexwe 50)

3. Nũdɔdɔ dɔ tónúsíse nyí nũ e gbɛtɔ kpo Mawu kpo wà dɔ kɔ é - Dò bíbɛme ɔ, Klisanwun yɔɔɔ dɛ nɔ dɔ zɔnlin sɛkɔ Mawu sɔɔbe xá hlɔnhlɔn tɔn. Amɔ, ee hwenu dɔ yiyi wɛ é ɔ, hwɛhwɛ ɔ, ye nɔ jɛ zɔ nú jɔde ene jí. (wexwe 52) Martin Luther kplɔn mɛ dɔ mɛdɛ kún sixu wà nũ dɔagbe dɛbũ dɔ édée sí ó, bɔ jlɔ kpo hlɔnhlɔn e è dɔ bo na setónú nú Mawu é kpo bí wɛ gosin édɔkponɔ gón.¹⁵Nũ e gbɔn vo tawun é wɛ Klisanwun nukɔntɔn lɛ dɔ nũ na. Origène wlan dɔ "É [Mawu] nɔ dɛ édée xlé mɛ dɛdɛe, hwenu e ye wà nũ e hlɔnhlɔn yetɔn na yí gbè na lɛ é bí gudo, bo yí gbè dɔ emi dɔ hudo alɔdó tɔn é."¹⁷(pg. 53) ["Un sixu wà nũ bí gbɔn mɛ e nɔ na hlɔnhlɔn mì é jí. (Fili. 4:13) (rd)] É nyí byɔbyɔ azɔn dɔkpo tɔn ă, loɔ, nũ e nɔ jɛ hwɛbĩnu é wɛ. Agbaza sín ali mĩtɔn huhu na vé nú mĩ, bɔ enyi mĩ ma dɔ gbesisɔme bo na jiya dɔ ayi mɛ ă ɔ, ahwanfunfun xá hwɛ mĩtɔn lɛ wɛ na zɔn bɔ mĩ na gɔn hlɔnhlɔn dɔ. 8:13; 1 Kɔ. 9:27).²⁰ (wemafɔ 54) Mɛdɛ sixu hɔn nú wuvɛ lɛ kpo wuvɛ mimɔ lɛ kpo bɔ é na bɔwũ nú ye, gbɔn Klisu gbé gblamɛ.²¹ (wemafɔ 55) .

David Bercot dɔ dɔ nũ e Klisanwun nukɔntɔn lɛ wlan lɛ é klán gbè xá nũ e un dɔ nũ na dɔ sinsen-núkplɔnme linu lɛ é. É dɛ atɔn xlé bo na kúnnuɔn:

1. Nũ E Ye Ɖi Nũ Dó Hwlɛngán Wu É .

dɛ. Nũdɔdɔ kɛdɛ wɛ hwɛn mĩ gán wɛ à?

È ko dɔ nú mĩ dɔ "ee Constantin hen sinsen ɔ gblé gudo é ɔ, é jɛ nũ kplɔn mɛ jí kɛdɛ kɛdɛ dɔ azɔ lɛ nɔ wà nũ dɔ hwlɛngán mĩtɔn mɛ. Nũ e è xlé é dɛ wɛ nyí akpáxwé elɔ e dɔ Francis Schaeffer sín wema How Should We Live Then? é wlan dɔ, 'Kú sinsenzɔwatɔ lɛ wɛ zɔn bɔ è hen Biblu ɔ dɔ te - gɔ nú akpáxwé wema xóxó Glɛkigbe tɔn lɛ kpo Laténgbe tɔn lɛ kpo tɔn lɛ.... dɔ é nɔ jinjɔn gbɛtɔ e jɛxa Klisu é jí, é nyó wà ɔ, é nɔ jinjɔn azɔ Klisu tɔn kɛdɛ jí.¹

"Schaeffer dɔhun ɔ, wɛndagbejjlazɔwatɔ lɛ gègè nɔ na linlin dɔ nũdɔdɔ e dɔ dɔ nũ e mĩdɛsuno wà lɛ é kpo azɔ mĩtɔn lɛ kpo nɔ wà nũ dó hwlɛngán mĩtɔn wu é nyí nũ e byɔ sinsen ɔ mɛ kɛdɛ kɛdɛ dɔ Constantin hwenu kpo Hlɔma sín jí yiyi kpo gudo é. Amɔ, é nyí mɔ tawun ă."

"Klisanwun nukɔntɔn lɛ dɔ nũ gbɔn gbè ɔ bí mɛ dɔ azɔ lɛ alɔ [kpo (rd)] tónúsíse kpo nɔ wà nũ taji dɛ dɔ hwlɛngán mĩtɔn mɛ à?" (pg 57) Polycarpe wlan dɔ "Mɛ e fɔn ɛ sín kú é na fɔn mĩ lɔmɔ - nú mĩ wà jlɔ tɔn bo xwedó sɛn tɔn lɛ ɔ." (wexwe 58gɔ ɔ) Clément de Alexandre wlan dɔ, "Mɛdɛbũ e mɔ [nũgbo ɔ] bo dɛ édée dɔ vo dɔ .

azǎ ɖagbe le we na mɔ aɔ gbè mavɔmavɔ tɔn." Origène, Hippolyte, Cyprien kpo Lactantius kpo bɩ we wlan nũ klewun klewun. (wexwe 59)

b. Ene Ðɔ Ðɔ Azǎ le Gbɔn Klisanwun le Ðɔ Hwɛngán Yetɔn Gbɔn À?

Eǒ, Klisanwun nukɔntɔn le kplɔn me ɖɔ nũ ɖagbe le xixo kplé we nɔ zɔn bɔ è nɔ mɔ hwɛngán ǎ. (pg. 60) Ði kpóndéwú ɔ: Clement de Rome - "[Mɩ] nyí hwɛjijɔnɔ ɖó mɩɖesunɔ wu ǎ, alǒ nũnywe mɩtɔn, nukúnnúmɔjenũme sinsen-biblo tɔn alǒ azǎ e è nɔ wà ɖò ayi mímé me le é wu we ǎ; Mǎ ɖokpó ɔ we Polycarpe, Baanabási, Justin Martyr kpódó Clément de Alexandre kpó ɖɔ xó ɖokpó ɔ gbɔn. (wexwe 61gɔ ɔ)

c. Nùɖiqi kpo Azǎ le kpo ka Nɔ Ðokpo À?

Eo, amǎ, "Augustine, Luther kpodo sinsen-núkplɔnmetó zǎnzǎnhweji tɔn ɖevo le kpo ko bló bɔ mɩ kudeji ɖɔ hwɛngán e jinjɔn fénú jí é kpo hwɛngán e jinjɔn azǎ le alǒ tónúsise jí é kpo tentin kún sixu jladó ó. Ye zán xóɖiqɔ e ma sɔgbɛ ǎ é ɖé bɔ è nɔ yɔ ɖɔ 'dilemma adingbannɔ,' bo ɖɔ ɖɔ é sixu nyí we kpowun: núnina e gosin Mawu gún é ɖé we alǒ (2) nũ e mɩ nɔ ɖu lè tɔn gbɔn azǎ mɩtɔn le gblame é we. (wexwe 62gɔ ɔ)

Klisanwun nukɔntɔn le ɖi ɖɔ hwɛngán ɔ, núnina Mawu tɔn we có Mawu nɔ na núnina tɔn me e é jɔ é. É sɔ bo na na me e yí wǎn n'í, ɖɛji dó wũ tɔn, bo setónú n'í le é. (wexwe 62gɔ ɔ)

Ðó meɖé nɔ cyan nũ e é na é kpowun wutu ɔ, é nɔ ɖyɔ núnina ɔ dó akwezinzan ɖé me ǎ. (wex. 62)

d. Eɛn, Amǎ, Biblu Ðɔ ...

- Me e nɔ yɔ mɩ ɖɔ: 'Aklunɔ, Aklunɔ' le bɩ we na byɔ axɔsuɖuto séxwé tɔn me ǎ;
- Me e ɖo ya éné léɛ nu káká yi fó ɔ, è nǎ hwɛn é gán. (Mat. 24:13)
- Me e ɖo yɔdo me léɛ bɩ ná se gbɛ tɔn, bó ná tɔn - me e wa nũ ɖagbe léɛ ná fɔn sín kú, bó ná mɔ gbɛ, bɔ me e wa nũ nyanya léɛ ná fɔn bó ná ɖó hwɛ nú yě. (Jaan 5:28, 29) .
- Éɖíe, un ja zaandé din, bó ná ná aɔ me ɖokpó ɖokpó lè e é wa gbɔn é. (Nũɖe. 22:12)
- Hen ayixa dó hwiɖée wú, bó có hwiɖée dó nũkplɔnme towe wú. Nɔ bló mǎ, ɖó a nǎ bló mǎ ɔ, a nǎ hwɛn hwiɖée gán, bó ná hwɛn me e ɖo tó ɖó we we léɛ bɩ gán. (1 Tim. 4:16)

Enε wu ɔ, nŭ e dɔ̀ taji tawun é we nyí dɔ̀ è ni dji nŭ nú Nŭwlanwlan le ä, loɔ, è ni tŭn Nŭwlanwlan ɔ me. Biblu dɔ̀ dɔ̀ "fénú Mawu tɔn we hwlen mi gán gbɔn nŭdidi gblame, bɔ é ka nyí midesunɔ tɔn ä; nŭnina Mawu tɔn we, é nyí azɔ̀ mitɔn le wu ä, meɔebŭ dɔ̀ na jlá ajɔ̀ tɔn ä." (Efe. 2:8, 9) Bɔ é dɔ̀ mɔ̀ cɔ̀, Biblu lé dɔ̀ dɔ̀, "Mi mɔ̀ dɔ̀ nŭwiwa gbetɔ̀ tɔn le we nɔ zɔn bɔ è nɔ mɔ̀ ε dó mɔ̀ hwejjɔnɔ na, é nyí nŭdidi keɔe we nɔ zɔn bɔ è nɔ mɔ̀ ε dó mɔ̀ hwejjɔnɔ ä" (Ja. 2:24) Nŭkplɔnme mŭtɔn [Klisanwun-nyijetɔ̀ le bŭ me, amɔ̀, sinsen Bercot tɔn dɔ̀ taji] dó hwlen gán wu yí gbè nú xó nukɔntɔn ene, amɔ̀, dɔ̀ taji ɔ, é nɔ hen xó wegɔ̀ ɔ gblé. Nŭkplɔnme Klisanwun nukɔntɔn le tɔn e kúnkplá hwlen gán é nɔ na hɔnhɔn dɔkpo ɔ ye me wè le bŭ. Gó na ɔ, Klisanwun nukɔntɔn le dji nŭ dɔ̀ gbetɔ̀ ɔ ko gblé bŭ mlémlé, bo kún sixu wà nŭ dɔ̀ gbe dɔ̀ ó ä. (wexwe 64gɔ̀ ɔ)

e. Mε E È Hwlen gán É Sixu Bu À?

Dó Klisanwun nukɔntɔn le dji nŭ dɔ̀ nŭdidi kpo tónúsise mŭtɔn kpo e mŭ nɔ kpó dɔ̀ te é dɔ̀ dandan nú hwlen gán wutu ɔ, é dɔ̀ wen dɔ̀ ye dji nŭ dɔ̀ me e è "hwlen gán" é dé sixu kpó dɔ̀ bú we. (wexwe 65gɔ̀ ɔ)

Tertullian (c. 160 - c. 225) wlan dɔ̀, "Mεde le nɔ wa nu dji Mawu dɔ̀ na na nu e e lin na na me e ma jεxa a le. Ye nɔ huzu xomenyínyɔ̀ tɔn dó kannumɔgbenu.... Dó me gege nɔ je fénú me dɔ̀ nukɔnme à cé? È nɔ yí nŭnina ene sín me gege sí à cé."²³Siplien dɔ̀ nú nŭdítɔ̀ hàtɔ̀ tɔn le; "È wlan dɔ̀: 'Mε e nɔ de káká yi fó ɔ, è nă hwlen ε gán.' [Mat. 10:22] (wex. 65)

Wemafɔ̀ e è slé le é dɔ̀kpo we nyí Eblée le 10:26 , é dɔ̀: "Enyi mŭ tuòn nŭgbo ɔ gudo ɔ, enyi mŭ tuòn bo kpó dɔ̀ hwe hu we ɔ, vɔsisa dɔ̀ sɔ̀ dè bo na dó súnsún hwehuhu ä."

f. Gbɛta E Nɔ Jla Hwlen gán Gbɔn Nŭblawukúnúme Kpowun Jla É .

Gbɛta dé tŭn, bo nɔ nyí Gnostiques, bo nɔ kplɔn me dɔ̀ gbetɔ̀ ko gblé bŭ mlémlé, bɔ azɔ̀ le kún nɔ wà nŭ dɔ̀ dɔ̀ hwlen gán mŭtɔn me ó. Ye dɔ̀ dɔ̀ Mawu dɔ̀ nŭnywe bunɔ e kplékplé Klisanwun le tɔn taji ɔ ma dɔ̀ ä é xlé emi. Ye dji nŭ dɔ̀ Mawu e nyí nŭdí dɔ̀ ɔ é nyí Mawu e dɔ̀ dɔ̀ é dé, bo gbɔn vo nú Mawu e nyí tɔ̀ Jezu tɔn é. Enε wu ɔ, Mawu e dɔ̀ dɔ̀ é dé we dá gbetɔ̀ bɔ é hen nŭ le gblé bɔ gbetɔ̀ nyí me blíblí sín jɔwamɔ̀ linu dɔ̀ ene wu. Dó gbetɔ̀ nyí nŭ nyanya sín jɔwamɔ̀ linu wutu ɔ, Mawu Ví ɔ sixu ko huzu gbetɔ̀ nugbɔ̀ ä. Gbetɔ̀ sín ninɔme keɔe we é sɔ̀. [Tŭnme tɔn we nyí dɔ̀ enyi é nyí lan kpo hun kpo ɔ, é na ko nyí hwehutɔ̀ ä.] (wexwe 66)

Mesédó Jaan dɔ̀: "Mεbletɔ̀ gègè ko tŭn dɔ̀ gbè ɔ me, bo ma nɔ yí gbè dɔ̀ Jezu Klisu wá gbetɔ̀ me ä. Mεbletɔ̀ we, bo lé nyí kentɔ̀ Klisu tɔn." (2 Jaan 7) Gnostique le we nyí me dɔ̀ dɔ̀ gbé dɔ̀ Klisu kún wá agbaza me ó le é. (wexwe 67gɔ̀ ɔ)

2. Nŭ E Ye ði Nŭ Dó Nŭ E È ðɔ̀ ð'ayí É Kpo Meɔesúsínínɔ Kpo Wu É .

dé. Nŭdítɔ̀ le nú Meɔesúsínínɔ .

Klisanwun nukontɔn le di nũ syensyen nũ meɖesúsínínɔ. Ɖi kpóndéwú ɔ, Justin Martyr ɖɔ xó elɔ nũ Hlɔmanu le: "Mí kplón nũ dò gbeyiɖɔ le gón, bo mɔ ɖɔ nũgbo we ɖɔ è nɔ dɔn tó nũ me, tóɖɔnnúme kpo ajɔ kpo sɔgbe xá nũ e me ɖokpo ɖokpo wà é. ene gudo ɔ, nukontɔn ɔ jexa susu alɔ me wegɔ ɔ e è na dóhwe é ă, afi nũ gbetɔ le dɔ hlɔnhlɔn bo na nyi alɔ nũ nũ nyanya bo na sɔ nũ ɖagbe gbɔn meɖesúsínínɔ gblame ɔ, ye dɔ na dɔ gbè nũ nũwiwa yetɔn le ă.2(wexwe 70) Linlin ene le we Clément3, Arkelaus4 kpo Methodis5 kpo ɖɔ. (wexwe 71gɔ ɔ)

Klisanwun nukontɔn le sɔ nũ e ye di nũ na le é jinɔn nũ eb le jí:

- Ɖó Mawu yí wǎn nũ gbetɔ léé sɔmɔ, bó sɔ Ví ɖokpó géé tɔn [unique, one and one and one (rd)] jó, bónú me e di nũ n'i léé ɖěbũ ma kú ó, lo ɔ, é ná mɔ gbe mavɔmavɔ. (Jaan 3:16) Aklunɔ nɔ lín dɔ ɖè akpá e é dɔ é ă, lee meɖé le nɔ lin gbɔn é ă. É jló ɖɔ me ɖěbũ ni dɔn ă; (2 Piyée 3:9)
- Yesinsen kpó yawó yɔyɔ ɔ kpó ɖo ɖiɖɔ we ɖɔ: "Wǎ!" Me e ɖo sise we ɔ ní ɖɔ: "Wǎ!" Me e kɔ xú ɔ ní wá; me e jló ɔ ní yí sin e nɔ ná gbe me é vɔnu. (Nũɖexléme 22:17)
- Égbé din ɔ, jínukúnsin kpódó ayíkúngban kpó ná ɖe kúnnu nũ mi: un sɔ gbe kpó kú kpó, nyɔná kpó nudóme kpó dɔ nukɔn mitɔn. Din ɔ, sɔ gbe, bónú hwi kpó ví towe léé kpó ná nɔ gbe. (Sénflínme 30:19)

b. Amɔ, Biblu Ɖɔ ... À?

- Sɔ gbe e a nǎ zán é.
- Hwlangán nɔ sín jló gbetɔ tɔn alɔ gǎndidó tɔn wu ă. Mawu jló ɖɔ me
- ɖěbũ ní dɔn, bónú é ná lé kɔ sín hwe tɔn léé gúdo ă. Mawu nɔ kú
- nũbláwũ nũ me e jló e é. (wexwe 73gɔ ɔ)

Agun nukontɔn ɔ di ɖɔ hwe jljɔ ɖé na tɔn sín Mawu gón có azɔ mɔtɔn we nyí ɖɔ mí ni nɔ gbè jljɔ. Ene wu ɔ, lin tame dó:

- É ɖe nũ e nyɔ ɔ xlé we. Été Mawu Mavɔmavɔ ka byɔ ɖɔ mi ní wa? A na nɔ wà nũ jljɔ, bo na yí wǎn nũ nũblawukúnúme, lobo na zán gbè dò meɖesɔhwe me dò Mawu towe nukɔn. (Micée 6:8)
- Égbé ɔ, un sɔ gbe kpó nyɔná kpó, kú kpó nũhengblé kpó dɔ nukɔn mitɔn. Ɖó un ɖɔ nũ mi égbé din ɖɔ mi ní yí wǎn nũ Mawu Mavɔmavɔ, Mawu mitɔn, bó xwedó ali tɔn léé, bó nyi sén tɔn léé, nũ e é zón léé, kpó nũ e é zón léé kpó. (Sénflínme 30:15-16)
- A ka nɔ ɖè xomenyínyɔ tɔn, suúludíɖo tɔn kpo suúludíɖo tɔn kpo sín dɔkun le xlé, bo ma tuùn ɖɔ xomenyínyɔ Mawu tɔn nɔ kplá we bɔ a nɔ lekɔ sín hwe towe le gudo [huzuhuzu gbézinan tɔn ɖé] ă we à? Lo ɔ, tótlítlí towe kpó ayixa towe e ma nɔ lé kɔ sín hwe towe léé gúdo ó ɔ wútu ɔ, a ɖo xomesin Mawu tɔn kplé dó hwiɖée we, nũ azǎn e gbe Mawu ná ɖe xomesin tɔn xlé é. Mawu na "na nũ e me ɖokpo ɖokpo wà é sín axó." Nu me ene le .

me e nɔ ba susu, yěyi kpó gbɛ mavɔmavɔ kpó gbɔn ɔagbe wiwa wú ɔ́, é ná ná ɛ gbɛ mavɔmavɔ. Lo ɔ́, Mawu ná sin xome dó yě, bó ná sin xome dó yě me e nɔ gbé nǔgbó ɔ́, bó nɔ xwedó nǔ nyanya lée. (Hlɔmanu lɛ 2:4-8)

- Vogbingbɔn ɔaxó dé dò nǔ e è nɔ mɔ je nukɔn é kpo nǔ e nɔ zón bɔ é nɔ je é kpo tentin. (wexwe 76gɔ ɔ)

3. Nǔ E Baptem Nyí Nú Klisanwun Nukɔntɔn lɛ Lɛ É .

Xó e Jezu ɔɔ nú Nikodemu ɔɔ è ɔɔ na jì meɔé ɔɔ sin kpo gbigbɔ kpo me é ɔ, Klisanwun nukɔntɔn lɛ bǐ mɔ nukúnnú je me ɔɔ baptem e è nɔ bló ɔɔ sin me é we [Gl.yehwesin-bo na nylɔ me dó sin me. (akpáxwé)]. (wexwe 77) Irénée wlan ɔɔ "Gbetɔ gbɛta ene ɔ [Gnostique e ɔɔ ɔɔ gbetɔ lɛ kún sixu vɔ jɔ alɔ vɔ jɔ gbɔn yehwesin sin me tɔn gblame ó] ɔ, Satáan we dɔn ye bɔ ye gbé yehwesin e nyí jijime nú Mawu é." (wexwe 77gɔ ɔ)

Klisanwun nukɔntɔn lɛ nɔ cá nǔ taji atɔn dó baptem sin me tɔn wu, bɔ ɔɔ baptem ene ɔ, me e bló baptem é kún nɔ ɔɔ jlɔ ɔɔ ɔɔ wutu ɔ, è nɔ ylɔ baptem ɔ hwɛhwɛ ɔɔ "fénú." (wexwe 78gɔ ɔ)

ɔɔ. Hwe sɔ ke me - é jinjɔn nǔ elɔ lɛ jí:

- Din ɔ́, été we mi ɔɔ te kpón? Sí te, bó ylɔ nyí ɔɔ tɔn, bó lɛ yehwesin nú we. (Mesédó 22:16)
- é hwlén mǐ gán ɔɔ nǔ jlɔjlɔ e mǐ wa lée wútu ă; É we hwlén mǐ gán gbɔn Yesinsen e é klɔ mǐ ná, bɔ mǐ vɔ jɔ, bó lɛ vɔ mǐ bló bɔ mǐ vɔ jɔ é gblame. (Titu 3:5)
- Piyée ɔɔ yehwesin Klisanwun lɛ tɔn xó ɔɔ dó Nɔwée kpo sinvɔgbɛ ɔ kpo wu we bo ɔɔ - Sin nyí wuntun yehwesin e nɔ hwlén mi lɔmɔ gán dìn é tɔn - é nyí nǔ kwijikwiji e ɔɔ agbaza me é sí sɔ sín ă, lo, ayixa ɔɔgbɛ ɔɔ sín akpá e è dó nú Mawu é we. É nɔ hwlén we gán gbɔn fínfín sín kú Jezu Klísu tɔn gblame. (1 Piyée 3:21-22)
- "Mi lɛkɔ sín hwe mitɔn lɛ gudo, bo lɛ yehwesin, ɔɔkpo ɔɔkpo mitɔn, ɔɔ Jezu Klísu sín nyikɔ me, bo na dó sɔ hwe mitɔn lɛ ke mi. Bɔ mi na mɔ Yesinsen sín núnina ɔ.
- (Mesédó 2:38) Jiji Yɔyɔ ɔ - Dò xó e Jezu ɔɔ nú Nikodemu é jí ɔ, Klisanwun nukɔntɔn lɛ lɔmɔ ɔɔ nǔ ɔɔ yehwesin sin tɔn we nyí ali e jí è nɔ jì me ɔɔ é. xó ɔɔ ɔɔkpɔ dó yehwesin-lile jí, "Lee mǐ nyí gudun ɔɔ hwɛhuhu me gbɔn é ɔ, è slá wǔ nú mǐ sín hwe xóxó e mǐ hu lɛ é me gbɔn sin mímé ɔ kpo ɔɔxixɔ Aklunɔ tɔn kpo gblame." Mɔ me ɔ, mǐ nɔ vɔ jɔ ɔɔ gbigbɔ lixɔ ɔɔ yɔkɔvɔ e è jì yɔyɔ lɛ é ɔɔhun, lee Aklunɔ ko ɔɔ gbɔn é: 'Enyi meɔé ma vɔ jɔ gbɔn sin kpo gbigbɔ kpo gblame ă ɔ, é na byɔ axɔsɔdɔto séxwé tɔn me ă.' (Jaan 3:5) (wexwe 79)
- Weziza Gbigbɔ tɔn - Yě ɔɔ nǔ ɔɔ me e bló yehwesin yɔyɔ ɔ́, hwenu e é yí Yesinsen ɔ́, é nɔ mɔ nǔ je nǔ gbigbɔ tɔn lée wú céɔcéɔé.
- Yehwesin ɔ, nǔwiwa vɔtɔ dé we ă - Yehwesin ɔ, nǔwiwa e ze hlɔnhlɔn gbɛtɔ tɔn wu é we, bɔ nǔɔtɔ yɔyɔ dé nɔ gosin agbaza sín gbɛtɔ xóxó ɔ jí bo nɔ wá huzu gbɛtɔ gbigbɔ tɔn yɔyɔ dé. Ye ɔɔ baptem ɔɔ vo nú nǔɔtɔ kpo hwɛsɔke me kpo ă. Ye nɔ kplón me tawun ɔɔ Mawu kún ɔɔ na sɔ hwe ke me ɔɔ meɔé bló baptem wutu kpowun ó. (wexwe 80gɔ ɔ)

- Με Ε Μα Βλό Βαπτεμ Ά Λε Ε κα Νο Δό Ημε Δò Υεδεσυνο Ά? - Klisanwun nukonton le di nu djo Mawu na wa nu e wanyiyi kpo hwejjjo kpo e nu pagawun e ma ko mo ten bo se Klisu sin xo kpon a le e.
- The Evangelical Rite Of Passage - Δò kpaα με ς, mi wendagbejjilatò le ko gbé nūwiwa hwexónu tñ e nyí yehwesin-lile sín jijime é bo bló nūwiwa bunç mĩtñ - vçsakpe ylbyl. Hwenu e è kanbyç Piyée djo "Ete mi ka na wa?" é djo djo a ni jete wá nukon bo yl Jezu dó ayi towe me a. Eo, é djo nu ye djo "Mi leko sín hwe miton le gudo, bo le yehwesin nu mi me dokpo dokpo djo nyiko [acekpikpa (rd)] Jezu tñ me, bo na dó sç hwe miton le ke mi. Mesédó 2:38 "Nũgbo ς, vçsakpe ς sín ylbyl le kpo de e cá kàn xá ye le é kpo ς, nu e è bló djo fĩfĩn sín kú sín gbeta le me djo xwe kanweko tantongó ς kpo tenwego ς kpo me é we. " (wexwe 82gó ς) [Kpón nũkplonkplon BibleWay tñ .Yehwesin Klisu tñ .]

4. Δòkun: Nyona de Alò Men de .

Mevíená ce, un djo de xo we djo nu bi ní nyó nu we, bó djo ganji, le e nu bi djo yiyi we ganji djo lindon towe me gbñ é. (3 Jaan 2) Jaan ka djo dokun kpo lanme na no ganji kpo sín akpá dó ye we sín Mawu gón, wendagbe lanme na no ganji kpo dokun kpo tñ a? Akpáxwe Biblu tñ devo le de. (wexwe 84gó ς)

- o Δó wãn yíyí nu akwé ς, nu nyanya tenme tenme léε bi sín do we é nyí. Me de léε djo akweyózó me, bó bú sín nũdidi ς gúdo, bó sç wũvé gégé dó sç yedee. (1 Timotee 6:10) Mi ma no yí wãn nu akwe ó, bonu nu e mi dó é ni kpé mi. (Eblée le 13:5)
  - o Mi ma kplé dokun dó ayikungban jí fí e nũvíné no du nu de, bo nu no jeko, bo ajotó no tñ dõ, bó nó fin nu de é ó. Lo ς, mi kplé dokun miton dó séxwé, fí e nũvínúví kpó nũdjo kpó ma no du nu de a é; Δó fí e dokun towe de ς, fíné we ayi towe lomná no. (Matie 6:19-21)
  - o Me deũ sixú sen gãn we a; É ná gbé wãn nu me dokpó, bó ná yí wãn nu me wegó ς, abí é ná gbé wãn nu me dokpó, bó ná gbé wãn nu me wegó ς. Mi sixú sen Mawu kpódó Akwé kpó a. (Matie 6:24)
  - o Lo ς, ényí mi dó nũdudu, bó dó avç ς, é ná kpé mi. Me e no jló ná je dokun léε nó je metenkpon me, bó nó je jlõ xlonç gégé e no hen nu gblé dó me wú léε me. (1 Timotee 6:8-9)
- dé. The Dangers of Prosperity - Hermes (còbo xwe 150 AD) wlan djo: "Me ene le we djo nudidi nugbo, bo ka le djo dokun gbeme tñ le. Nu wuve le wa ς, ye no gbe Aklunç djo dokun yeton le kpodo ajç yeton le kpo wu.... Ene wu ς, me e je dokun djo gbe elç me le ς, ye sixu hen le wá nu Aklunç je nukon a, afi nu dokun yeton le ma ko je nukon a."³
- (wexwe 85) [Amç, Mawu no byç yajiji a, é ka no lé gbé dokun a. É gbé jlõ alõ wanyiyi nu dokun. Pçlu djo Efezinu le 4gó ς me bo de wé xá Klisanwun le djo ye ni w'azç bo dó na na nu me devo le. (rd)] Amç, ne medé ka sixu tñ bo na Mawu gbñ? Nú dokun ς, Mawu gón we é gosín ς, Klísusentó de sixú hen e bú gbñ tónúsise nu Mawuxó ς kpódó dokun tñ má xá wamamno léε kpó gblame a. (wexwe 87gó ς)

- b. Nu e gbñ vo nu wen yeton kpo wen égbé tñ kpo Égbé ς, wendagbe dokun tñ ς djo "Aklunç lévç djo: 'A djo, Satáan, de alb towe sín akwe ce jí!' dó Satáan we djo gñ tñ glón we - é nyí Nye a."10 (pg.88)

c. Klisanwun le ka d'ó lanme dagbe à - Wema e Klisanwun nukonton le wlan le é dekúnnu d'ó ye m' wuvé kpo adlà j'ayí kpo e gbetó devo le m' é. (wexwe 89)

5. Nǔjɔlɔwiwa Alenuwema Xóxó ɔ Tɔn le ka Kpò Dagbe À?

John Calvin kplɔn me kpo hlɔnhlɔn kpo d'ó vogbingbɔn kpedé jen d'ò [walɔ dagbe e d'ò Alexwíí Xóxó ɔ kpo Yɔyɔ ɔ kpo me é] tentin. (wexwe 91) Amɔ, nukúnnúmɔjenǔme Klisanwun nukonton le tɔn we nyí d'ó nǔkplɔnme walɔ dagbe tɔn Klisu tɔn le hugān nǔkplɔnme walɔ dagbe tɔn e d'ò Alexwíí Xóxó ɔ me le é d'ó nǔkplɔnme Klisu tɔn le yí tinme gbigbɔ tɔn ɔ kɔn. (wexwe 92g'ɔ ɔ)

Nǔwɔlant'ɔ ɔ fɔn nǔkanbyɔ gègè d'ayí .

- dé. Ete Jezu ka jló na d'ó hwenu e é d'ó "Ma xwélé nǔ ó" é? [Dò bíbèǔme ɔ, akpádido sín tinme we nyí d'ó è ni yɔ Mawu d'ó é ni dekúnnu nú xó e medé d'ó le é alò gbéjé ye kpɔn. Égbé ɔ, é cí d'ó tinme tɔn we nyí "Nǔ e d'ó we a dè é ka nyí nugbò bí mlémlé à? Xógbé "Lee Mawu nyí kúnnuɔt'ɔ ce gbɔn é" ɔ, é cí d'ó é d'ó tinme nukonton e è n' xwélé me é xlé we d'ohun.]
- b. Ahwanfunfun ka nyla d'ò walɔ linu à? [Mawu zán akɔta le, bɔ vlafo é kpó d'ó ye zán we bo na dó d'ó ninɔme d'èdèe me jlò tɔn sixu jenu dè le é.]
- c. Linlin Ete Klisanwun dé ka Dó Na Nɔ Dó Dó Kúhɔnme Wu? [Mawu s'ɔ acèkpikpa dé d'ó te bonu é na hen nǔ le d'ó tito jí d'ò nǔglɔ.]

Klisanwun-nyijet'ɔ pagáwùn le tɔn we à? Nǔwiwa Sinsɛn Mítɔn Tɔn le sín Dodó le Kpɔn .

Frank Viola kpo George Barna kpo kplɔn nǔ dó nǔwɔlɔn dé le jí d'ó xwè kanweko atɔn nukonton le me, bo na kpɔn d'ó ye ka sixu na nǔkplɔnme kpo nǔwiwa Klisanwun xwè kanweko nukonton ɔ tɔn le tɔn le kpo nukúnnúmɔjenǔme kpo à jí. Dò wema yetɔn me ɔ . Klisanwun-nyijet'ɔ pagáwùn le tɔn we à? Nǔwiwa Sinsɛn Mítɔn Tɔn le sín Dodó le Kpɔn , 1998, Tyndale House Publishing, Inc. ye s'ɔ hwe e è d'ó nú me le é d'ayí d'ó nǔwiwa égbé tɔn le kún sɔgbé xá nǔkplɔnme Biblu tɔn le kpo nǔwiwa xwè kanweko nukonton ɔ tɔn le kpo ó.

"Hwenu su bɔ agbaza Klisu tɔn na je kancica me kpodo xo Mawu tɔn kpodo tan agun ɔ tɔn kpo bo na m' nu je me ganji do nuɔe mi sixu blo kpodo nuɔe mi ma sixu blo a kpo wu." (Nǔjɔlɔla wexwe xxvii) [È d'ó na c'ɔ medéé hwenu e è na ganje tan wu é d'ó hwehwe ɔ, é n' dè nǔwiwa kpo nǔkplɔnme e ma sɔgbé à le é kpo xlé h'ú nǔgbo ɔ. (akpáxwé)]

Klisanwun-nyijet'ɔ pagáwùn le tɔn we à? é n' dóhwe d'ó nǔwiwa kpo nǔwiwa sinsɛn égbé tɔn le tɔn kpo gègè n' klán gbè xá nǔwiwa kpo nǔkplɔnme Biblu tɔn le kpo. Ye n' lé dóhwe d'ó enyi è zán wɔn wɔn nǔwɔlɔn tɔn e è n' yɔ d'ó proof texting é ɔ, è n' dè wemafo dé sín xóta ɔ me bo n' gudo nú nǔkplɔnme dé kpo/alò nǔwiwa dé kpo.

Akpáxwé d'èdèe jí è d'ò nǔ xò kpɔn dó we le é d'íe:

- Sinsɛnɔ le

- Tuto Sinsen-biblo Tɔn
- Sèn
- Pasteur
- Aklunzángbe Zǎnzǎn Awu
- Sinsentó Hanjiji Tɔn le
- Maqówǒ kpo Sinsengán le sín Sunzanfókwe
- kpo Baptem
- Aklunɔ sín nùdudu
- Wemaxɔme Klisanwun Tɔn
- Ali e nu è na mɔ nukúnnú je Alenuwema Yɔyɔ ɔ me dè é .

[Nú e è na flín é: È sixu yí gbè nú hwe ene le alǒ gbé ye nukúntíntɔnɔ ǎ, mɔʒen nǔwiwa sinsen mĩtɔn tɔn dín tɔn le ɔ sixu wà mɔʒ ǎ é ne. Ene wu ɔ, è dó na hen wemaƒo dèdèe me e wlan wema ɔ é zán dó nɔ gudo nú hwe e é dó le é, bo na gbéjé ye kpɔn, kaka je gbeta e kɔn tódómetó e è wlan sédó le é na wá é jí, tagba dèdèe è dò xó dɔ dó jí we le é jí, bo na lé dɔ xó dó ye jí xá Klisanwun dèvo le jí. Nɔ hun ayi towe. Nɔ tuùn aca meɔesunɔ tɔn le dò tinme mĩtɔn me. Hen huzuhuzu dèbũ e è lin na bló le é, enyi ye tĩn hũn, kaka je hwenu e è na gbéjé nũ le bí kpɔn fó é. Ene gudo hũn, gbéjé kpɔn dɔ nũ e è bló kplé é bí dɔhun.]

Sinsenɔ le

"Sinsen Jwifu hwexónu tɔn ɔ, nũ atɔn jí we é nɔ jinjɔn: Ten Mímé ɔ, vɔsanúxwlemawutózá ɔ kpo vɔsisa ɔ kpo. Hwenu e Klisu wá é ɔ, é fó nũ atɔn le bí gbɔn ye dɔdó dò édèe me gblame. É we nyí templi e nɔ xlé xwé yɔyɔ e dò gbè é dé bɔ è sɔ awinnya gbede le dó bló na é - "alɔ ma dó." vɔsisa.¹Ene wu ɔ, Sinsenɔ ɔ, vɔsanúxwlemawutózá ɔ, kpo vɔ e sinsen Jwifu le tɔn nɔ sá le é kpo bí we wá yì hwenu e Jesu Klisu wá é.² Klisu we nyí nũ ene le bí sín jɔjenu kpo nũgbo ɔ kpo.³È sixu dɔ kpo hwejiɔ kpo dɔ sinsen Klisanwun tɔn we nyí sinsen nukɔntɔn e ma jinjɔn templi jí ǎ é. Sɔgbe xá xógbe e dò dò é 6 Arthur Wallis dò The Radical Christian me ɔ, dò wexwe 83gɔ ɔ jí ɔ, é wlan dɔ "Dò Alenuwema Xóxó ɔ me ɔ, Mawu dó ten mímé dé nú togun tɔn, dò Yɔyɔ ɔ me ɔ, Mawu dó togun tɔn dɔ ten mímé dé." (wexwe 10-11)

Ee è sú kún dó nú Jeluzalemu gudo é ɔ, Klisanwun Jwifu le dɔdɔkpo bɔ Klisanwun Kosi le kpo pagáwùn yetɔn le kpo wá je wexo.

Clément de Alexandre [é bló bɔ aca Glekinu le tɔn le kplé dó kpɔ xá nũkplɔnme Klisanwun le tɔn (Wikipedia/wiki/clément_d_alexandre kpo wiki/platoïsme kpo) we nyí me nukɔntɔn e zán xógbe "yi sinsenɔ me é."⁹Amɔ, Klisanwun le gbá xɔ bunɔ dé le nú sinsen-biblo ǎ kaka je hwenu e Constantin dò ace kpa we dò xwè kanweko eneɔ ɔ me é.¹²(wexwe 12)

Hwenu e è jì Klisanwun-nyijetó le é ɔ, sinsen dɔkpo géé e dò ayikúngban ɔ jí bo ma dó nũ mímé le ǎ é, me mímé le kpo tenme mímé le kpo ǎ é we.¹⁸ Klisanwun-nyijetó e dɔ dò Axɔsɔdɔto Hlɔma Tɔn jí é ɔ, sinsen e nɔ sɔ ayi dó xwé jí é dé we é nyí tawun.²²Ene wu ɔ, sinsen-biblo nɔ dò tenme dé me ǎ, é ka nɔ lé dè sín gbézán ɔ bí me ǎ. Nú è na dɔ xó dó Biblu jí ɔ, 'ten mímé' Klisanwun le tɔn dò fí bí lee .

Aklunu yetɔn e yi jixwé é. Sinsen-biblo nyí nǔ e nɔ je dò fí dé dò hwedenu é dé ǎ. (kpón Jaan 4) Gbezinzan dé wɛ. Sinsen-biblo nɔ je dò gbigbo lixo bo nɔ lé je dò nǔgbo me dò togun Mawu tɔn me, dɔ fí e Mawu nɔ nɔ égbé é nɛ. [xójlawema 17gɔ ɔ Kpón J. G. Davis, 1999].Nǔ e è nɔ zán dò Sinsenɔ le me dò Gbè ɔ me é , 3-4] (wexwɛ 14gɔ ɔ)

Ɖò xwè kanweko wegɔ ɔ kpo atɔngɔ ɔ kpo me ɔ, huzuhuzu dé je. Klisanwun le je linlin pagáwùn tɔn e nyí sísí dídó nú mekúkú le é xwedó jí.⁸⁰È wá mɔ fí e è nɔ dɔ ye dè le é dó mɔ "tenme mímé" bɔ ene zón bɔ è gbá xɔgbigbázɔ kpeví kpeví le kpodo sinsenɔ kpeví kpeví le kpo dó kpa susu nú mekúkú yetɔn le. (wexwɛ 15-16)

Cobonu Constantin na na gbè ye bɔ ye na vo sín yadonume sí ɔ, Klisanwun le nyí gbetɔ kpeví dé bɔ è nɔ gbé wǎn na. Amɔ, Axɔsuɔto Hlɔma tɔn ɔ klán dò pagáwùn le kpo Klisanwun le kpo tentin bɔ Constantin dɔ na bló bɔ é na nɔ bǔ. [Bo na dó tén kpón bo na bló bɔ é na nɔ bǔ ɔ, é dɔ sinsen acekpikpa tɔn dé ayí, bo je nǔkplɔnme Klisanwun le tɔn kpo pagáwùn tɔn le kpo xò kplé jí, gbɔn nǔwiwa pagáwùn le tɔn le dɔdɔ kpo nyikɔ Klisanwun tɔn le kpo gblame. (rd)] É lé je sinsenɔ le gbá jí. Ene wu ɔ, enyi Klisanwun le dɔ ɔ mímé yetɔn le lee Jwifu le kpo pagáwùn le kpo dɔ gbɔn é ɔ, è na kpón nǔdídí yetɔn dó mɔ nǔ e sɔgbe é." (wexwɛ 18) [Linlin ene dò te égbé. Ene wu ɔ, enyi mí sɔ ayi dɔ ɔ le jí ɔ, mí sixu dè ayi mǐtɔn sín Klisu jí.]

Sinsenɔ Constantin tɔn le gbló bo lé nyɔ dɛkpe tawun, bɔ è bló ye dɔ basilique (xɔ acekpikpa tɔn e è nɔ gbá dò templi pagáwùn le tɔn me le é) sín kpóndéwú me.⁸⁰Ye nyɔ tawun bo nɔ sɔ agǔn e ma nɔ wà nǔ ǎ bo nɔ lé setónú le é dɔ ayí bo nɔ kpón nǔwiwa dé. Nǔ e wu Constantin sɔ kpóndéwú basilique tɔn é dɔkpo nɛ.⁸⁵Basilica ɔ nɔ lé na ten hwesivo bɔ é nɔ je xóɔtɔ ɔ jí hwenu e é kpankón nú agun ɔ é.⁸⁶(wexwɛ 22gɔ ɔ)

Basilique Klisanwun le tɔn dɔ ate e è sɔ dɔ aga é dé, bɔ vsakpe dé kpo azinkpo yehwenɔgán tɔn kpo dò fine, é wɛ nyí cathedra aló axɔsuzinkpo ɔ.⁹⁴Azinkpo ene dɔ hwedɔxɔsa Hlɔma tɔn sín azinkpo ..⁹⁵Ene wu ɔ, hɔnhɔn kpo acekpikpa kpo nɔ nɔ zinkpo ɔ jí. Azinkpo ene jí wɛ yehwenɔgán ɔ nɔ xwlé xóɔɔtɔ tɔn me.⁹⁷(wexwɛ 23) Azinkpo aló xóɔɔtɔkpɔ sín tenme ɔ nɔ sɔ sinsengán le dɔ ten nukúnɔjeji dé me, bɔ mɔ me ɔ, é nɔ sɔ é dɔ ten nukúnɔjeji dé me, bo nɔ lé sɔ é dɔ ten nukúnɔjeji me dò togun Mawu tɔn dɛvo me. Ene gudo ɔ, azinkpo ɔ dɔ gbèdídó nukúnme nukúnme tɔn te, bo nɔ bé aló huzu wuntun nǔciko kpo nǔmaqónukún kpo tɔn dé, bo nɔ bló bɔ sinsen-biblo kpléklé tɔn nɔ huzu ayihun e è nɔ xò dò nǔkɔntɔ le tentin é dé.¹⁷⁵(wexwɛ 34gɔ ɔ)

Sinsenɔ ɔ sín jijji hen huzuhuzu taji le wá sinsen-biblo Klisanwun tɔn me:

- a. dé. È nɔ sɔ nǔwiwa axɔsu ɔ tɔn le dɔ sinsenzɔ ɔ me.
- b. Zogbén le tɔn dò aca e nyí dɔ è ni hen zogbén cobɔ axɔsu ɔ na byɔ xɔ ɔ me é gudo.
- c. Zalinkpón zo hwenu e sinsengán le byɔ xɔ ɔ me é.
- d. Awu bunɔ e è sɔ acekpikpa Hlɔma tɔn sín hagbɛ le tɔn dɔ bló na le é.
- e. Han e è nɔ ji dò sinsenzɔ le sín bíbɛme gbɔn hanjiji gbɛta le gblame é.
- f. Sinsengán azɔtùntɔ le wɛ nɔ wà "sinsenzɔ" ɔ bo nɔ dɔ alɔdídó dò agbawungba kpo sinsenzówatɔ le bí sín kancica syensyen kpo.

Lee akwé Katolika tɔn dɛ wlan gbɔn ɛ ɔ, hwenu e Constantin wá ɛ ɔ, "akɔta Hlɔma tɔn hwexónu tɔn sín aca vovo le byɔ sinsenzó Klisanwun le tɔn me ... nŭwiwa e nɔ d'alɔ dò sinsen hwexónu tɔn me le ɛ tle mɔ ali bo byɔ sinsen sinsen ɔ tɔn me, dò alɔkpa e me ye ma sɔ nyí nŭmesen ă ɛ me kedɛ.¹⁰⁹(wexwe 24-25) Ee sinsenɔ e me ɛ nɔ bló ɔ e ɛ sɔ jŭ alɔ ɛ sɔ jŭ ɛ dɛ ɛ wá tɔn ɛ ɔ, ɛ nɔ sɔ azɔ dɔkpo dɔ taji hú dɛvo le. Gbɔn sinsen-biblo dɔ kpó gblame ɔ, ɛ nɔ je nŭ e me ɛ ma nɔ d'alɔ dɛ ă ɛ huzu jí. Enɛ wu ɔ, azɔ e ɛ nɔ wà dɔ fí dɛ bo nɔ dɛ sín gbɛzán ayihɔngbe ayihɔngbe tɔn me ɛ dɛ we. (wexwe 38gɔ ɔ) [Biblu dɔ xó dɛ dɔ kplédókɔpɔ dɔxó ɔ jí ă: tuto tɔn, dɔxó tɔn alɔ me e dɔ ɛ.]

Tuto Sinsen-biblo Tɔn

Kplé sinsen nukɔntɔn ɔ tɔn ɔ, nŭ e nɔ je dò ɛdɛe sí ɛ, medéekannuninɔ, hagbɛ dɔkpo dɔkpo sín azɔwiwa, hlɔnhlɔn kpo alɔdido dò agbawungba kpo we nɔ xlé. (wexwe 50gɔ ɔ)

Dè nukún dó:

- 1 Kɔlentinu le 12:14 Agbaza ɔ, wŭjɔnú dɔkpo géé we d'eme ă, loɔ, wŭjɔnú gègè we d'eme.
- 1 Kɔlentinu le 12:18 Mawu to agbaza sín wŭjɔnú le dɔkpo dɔkpo lee ɛ jló gbɔn ɛ.
- 1 Kɔlentinu le 12:27 Agbaza Klísu tɔn we mi nyí, bɔ mi me dɔkpó dɔkpó nyí wŭjɔnú tɔn. 1
- Kɔlentinu le 12:31 Lo ɔ, mi nɔ ba nŭníná dɔxó dɔxó léɛ.
- 1 Kɔlentinu le 13:13-14:1 Din ɔ, nŭ atɔn ɛné léɛ ná nɔ ayí: nŭdidi, nukúndídó kpódó wán yíyí kpó. Amɔ, ee hugán nŭ enɛ le bí ɛ we nyí wanyiyi. Mi xwedó wanyiyi sín ali ɔ, bo nɔ ba nŭnina gbigbɔ tɔn le kpo akpàkpa sɔ me kpo, dò taji ɔ, nŭnina nŭdɔd'ayí tɔn.

1 Kɔlentinu le 14:12 Tén kpón bo dɔ dò nŭnina e nɔ hen agun ɔ lidɔ le ɛ me, [Klisanwun e kplé le ɛ (rd)].

Pɔlu dɔ xó dɔ azɔ e sinsen e kplé ɛ nɔ wà le ɛ jí bo dɔ "Nú mi kplé ɔ, me dɔkpo dɔkpo dɔ han, alɔ xógbe kplínme tɔn, nŭdɛxlémɛ, gbè [gbè jonɔ nú xódɔtɔ ɔ alɔ tódómetɔ ɔ enɛ wu ɔ, ɛ dɔ hudɔ liledógbedevome tɔn.] alɔ tinme dɛ. we - abí ɛ ma sukɔpɔ ă ɔ, atɔn we dɔ na dɔ xó, dɔkpo dɔkpo, bɔ medé dɔ na tɔnme xó ɔ me ă. mi lé kɔ, bónú me dɔkpó dɔkpó ná mɔ nŭkplínme, bó ná dɔ wusyɛn lanme nú me.

Enɛ wu ɔ, nŭ tɛ le jí ɛ ka dò didɔ we?

- Hwenu e mi kplé Klisanwun Kɔlenti tɔn le kplé ɛ ɔ, Klisanwun sunnu
- kpo nyɔnu kpo dɔ na d'alɔ dò nŭwiwa le me bí mlémlé .
ohan dɛ >

- o xó kplónme tɔn > > azǎvovo e jinjn .
- o nǔdexpléme . > > azǎme ɔokpo ɔokpo tɔn le, núnina le.
- o gbè dé alǎ tinme dé >

Nǔwiwa sinsen tɔn égbé tɔn le ko vó kplédókpó ɔ jladó dó wè:

dé. Biblu kplɔnkplɔn dò fí e è na gbè nyɔnu le bo ye na ɔ xó dè é .

b. Sinsen-biblo fí e è ma na gbè ye ɔ ye ni ɔ xó dè ǎ é .

- È dó ná bló nǔ éné léé bǐ, bó ná dó ná hlǎhlón me e kplé léé.
- Mi ma jó [jó, jó (rd)] kplé dó kpó dó ó, lè e me dé le ko bló gbɔn é, loɔ, mi nú mǐ ni dó wusyen lanme nú mǐ dée - bo é na lé jeji d'ejji hwenu e mi ko ɔ Azǎn ɔ dò sisekpɔ we é. (Eblée le 10:25)

É dò mǎ cò, enyi a dè huzuhuzu e dò wéxo bo ko zón bo sinsenzó sinsen protestant tɔn ɔokpo ɔokpo ko gbɔn vo le é sǐn ɔ, a na ko ɔ sinsenzó ɔokpo ɔ we è ko wà [tuto e è sǎ d'ayí é dé (rd)], amǎ, é dò dandan ɔ è ni bló dò tuto ɔokpo ɔ me ǎ:
(wexwe 48-50)

- Gbedóme hwenu e me dé byɔ ko ɔ me é
- Ɖexixo kpo/alǎ wemafo xixa kpo
- Hanjiji sǐn sinsenzó
- Gbedídó le
- Vǎ .
- Xóɔɔɔ
- Nyɔna

Enɛ wu ɔ, fí tɛ sinsen-biblo protestant le tɔn ka gosin?

1. É gosin Mǐsa Katolika tɔn hwexónu tɔn me .9e me .

dé. Vsanúxwémawutɔ pagáwùn sǐn awu le

b. Zalinkpón kpo sǐn mímé kpo zinzan dò nǔwiwa miméjininɔ tɔn le me .

c. Zogbén zo dò sinsenzó me

d. Xɔgbigbá sinsenxɔ Hlɔma tɔn tɔn

e. Sén Hlɔma tɔn ɔi "sén kanɔn" sǐn dodónu.

f. Nǔ e è ko yɔ ɔ Pontifex Maximus é nú yehwenɔgán ɔ .

g. Nǔwiwa pagáwùn tɔn le nú Mǐsa .17(wexwe 53gɔ ɔ)

2. Luther gbé nǔ nú gǎn Katolika Hlɔma tɔn sǐn gǔjiblanú le kpo hwǐ le kpo, bo lé gbé nǔ nú nǔkplɔnme e ye ko kplón me dó Eukaristi wu é. Enɛ wu ɔ, é sǎ wendagbejjilazɔ ɔ dó dó nǔ taji dò kplé ɔ hwenu, é nyí Eukaristi ǎ.²⁶"Agun Klisanwun tɔn dé dó na kplé gbedé bo ma jla Xó Mawu tɔn kpo ɔexixo kpo ǎ, é na bo tle hwe gbɔn ɔebǔ ɔ" ... "Xó Mawu tɔn jijla kpo nǔkplɔnme kpo we nyí nǔ taji hugǎn dò sinsenzó Mawu tɔn me."²⁹(wexwe 53gɔ ɔ)

Huzuhuzu taji e Luther bló dọ Mísa Katolika tọn [Eukaristi alǎ Aklunɔ sín Nǔdudu (rd)] me le é díe:

- a. È na bló dọ togun ɔ sín gbè me .
- b. É na xódidɔ ɔ akpáxwé taji ɔ .
- c. È bé [è lévɔ jɛ] hanjiji agun tọn jí .
- d. É dè linlin e dɔ dɔ Mísa nyí vɔsisa Klisu tọn dé é sîn .
- e. È na gbè agun ɔ dɔ é ni dɔ wɔxúxú ɔ bo nu kofu ɔ, é nyí vɔsanúxwémawutɔ ɔ kedɛ we á. (wexwe 55gɔ ɔ)

3. Calvin dè hǔn kpo hanjiji gbɛta le kpo sîn dọ è dɔ xó dó ye wu cédɛcédɛ dọ Alexwíí Yɔyɔ ɔ me á wutu.⁶⁴(wexwe 58)

4. Calvin Puritain le na jó awu sinsenzówatɔ le tɔn le, didɛ le kpo nú e è na dó b'acɔ na le é kpo dó.⁸⁶Xódidɔ ɔ yi ten tɔn me dọ puritan Amérique tɔn le tentin. Ye na lé dɔn tó nú me gbɔn akwe e è sɔ dọ akwezinkan me é xixo dó akwezinkan me gblame, bo na lé sù akwe nú hagbɛ́ dɛdɛe ma wá xódidɔ Aklunɔzángbe tɔn zǎnzǎn á le é.^{88, 89}(wexwe 63gɔ ɔ)

5. Methodist le bló bo sinsen-biblo Aklunɔzángbe gbadanu tɔn gbakpé.⁹⁸(wexwe 64gɔ ɔ)

6. Frontier-Revivalistes le dɔ ɔ nú e gbé nya we è dè dọ wendagbejjilazɔ ɔ me é dó wendagbejjilatɔ le sín wendagbejjilazɔ le jí.¹⁰¹(wexwe 65)

7. Methodiste le kpodo Frontière Revivaliste le kpo we ji "vɔsakpe yɔyɔ" ɔ.¹¹²(wemafɔ 66) Charles Finny we na yɔ e dɔ "azinkpo adohu adohu tɔn".¹¹³Nú e na na ayí kaka sɔyi dọ Finley me é we nyí dɔ enyi núdɛ w'azɔ, è dọ na yí gbè na, enyi è na bo lin tame dó walɔ dɔgbɛ jí ɔ nɛ.¹¹² (wexwe 67) Alǎ, "nú e è na wà le é na jla nú e è na zán le é dọ." (pg.68) American Frontier-Revivalism huzu sinsen ɔ dó wendagbejjilazɔwatɔn dé bo dè kplédókɔ ɔ sín nú e è na na dọ kplóngbasá me é kpo bo huzu wendagbejjilazɔ dé.¹²⁵É dọ jiji e dọ xódidɔdókɔ sín tenme le é ayí bo ye nyí nú e dɔn me hugán dọ sinsen ɔ me é. Éné ɔ wú ɔ, è hen nú e me dɔkpó dɔkpó na w'azɔ dó dɛ Jesu Klísu xlé dɔ kpó je nukɔn nú acekpikpa léé kpódó acekpikpa léé kpó é bú.¹²⁷(wexwe 69gɔ ɔ)

8. D. L. Moody dɔ xwe 1800 le sin fifo me ɔ, e hen "hwehuto sin dɛ" ɔ wa.¹³⁶kpo Billy Graham kpo vɔ wlenwín Moody tɔn jladó dọ xwè kandé mɔ gudo.¹³⁷(wexwe 70gɔ ɔ)

9. Bésín 1906 ɔ, Pantekotu sín gbɛta ɔ bé alɔ didó jí, wedudu dọ azinkpo le jí, alɔxixo, gbè devo le didɔ [gbè e è tuùn é dé le á, loɔ, xógbɛ xóxó (rd)] kpodo hǔnxixo kpo. (wexwe 72gɔ ɔ)

Enɛ wu ɔ, tuto sinsen-biblo tɔn e protestant le na bló é we nyí: (wexwe 73-77)

- a. Sinsengán dé we na kpé nukún dó azɔ wu bo na lé xlé ali ye.
- b. È sɔ wendagbejjilazɔ ɔ dó dọ sinsen-biblo e è sixu dɔ nú e na je é d'ayí tawun é dé tɔn, bo na nyí nú e è na wà kpowun é dé, bo na lé nyí nú e è na wà dọ macinu jí é dé, bo nú dɛbú na je édɛe jí á.
- c. É dọ mɔ́ có, è hen ɔ, è na bló bo me e dọ gbɛta ɔ me le é na d'alɔ dọ nú le me.

dé. É no zón bo wenjlató ɔ no nyí nūwíwató ɔagbeɔagbe.

b. É no dó wusyen lanme nú me ɔ è ni ma wà nū ɔebú ó, bo no lé hen sinsenzó meɔesunɔ tɔn kpo kplé e me hagbé le no ɔ'alɔ ɔè ɔò agbawungba le é kpo gló.

c. É no hen sinsengán le ɔó te, enyi è na bo ma tle yɔ ye mɔ ǎ ɔ ne.

d. É no ɔè nūnywe sín me mímé le jí.

e. É no na nūkplɔnme e ma nyó zán ǎ le é.

Pasteur ɔ .

Mi ɔe pasteur/gǎn égbé tɔn kpodo Protestant sinsen ɔ kpo sín me ɔi mí tuùn ɔ ɔ é na kú ɔɔhun. É we nyí Klisanwun-nyijetó Protestant tɔn sín xlě, bo nyí nū taji hugǎn, nū taji, kpo nū taji e ɔò sinsen hwe mǐtɔn nu tɔn me é kpo. Nū e cí nūkiko ɔɔhun tawun é we nyí ɔ wemafo ɔokpo géé ɔò Alexwíí Yɔyɔ ɔ bí me bo no gudo nú nū mɔhun ǎ. Amɔ, pasteur ɔ, biblu we. (wexwe 106-7) Kpón:

Efezinu le 4:11 "É sɔ meɔé le dó ɔó meɔé, meɔé le ɔi gbeyiɔ, meɔé le ɔi wenɔagbejijlató, meɔe le ɔi lengbɔnyitó kpo meɔi kpo" we nyí wemafo ɔokpo géé e me è zán lengbɔnyitó ɔè é. [Xókwin Glekigbe tɔn elɔ e è tinme nú pasté é, . *poména*, è lile dó lengbɔnyitó ɔò xógbé ɔokpo ɔ me e ɔ ɔó dó gǎn alɔkpa e xó è ɔ ɔò Efezinu le me ɔò 1 Piyé 2:25 me é wu é me.]

dé. Xókwin ɔ nyí gègě.

b. Tinme tɔn we nyí lengbɔnyitó (lengbɔnyitó) ló ɔé bo tinme azɔ.⁴

Lengbɔnyitó (pasteurs) xwè kanweko nukɔntɔn ɔ tɔn le we nyí mexo agun tɔn xá ɔ me tɔn le (presbyteres) kpo nukúnpénuwutó (mecótó le, nukúnpénuwutó le) kpo ɔò sinsen ɔ me. Azɔyetɔn no klán gbè xá lengbɔnyitó sín azɔ hwe mǐtɔn nu tɔn .⁹

[ɔò sinsen protestant tɔn le gègě me. (wexwe 108gɔ ɔ)]

É tle sixu mɔ pasté hwenenu tɔn sín sɛn le ɔò Alexwíí Yɔyɔ sín hwenu. Diotlefesi e "yí wǎn nú ten nukɔntɔn me" ɔò agun ɔ me é (3 Jaan 9-10).¹²(wexwe 109)

Kaka je xwè kanweko atɔngɔ ɔ me ɔ, sinsen ɔ ɔó gǎn ɔé ɔò acekpikpa ɔ nu ǎ. ɔó é ɔó gǎn le wutu ɔ, è sixu xò nū kpón dó wǔ tɔn ǎ. Loɔ, nukɔnninɔ ɔ, acekpikpa tɔn we ǎ, ɔó sinsen sín "azɔxɔsa" le aló tenme e me gbetó le no ɔ é ɔé kún ɔè bo na gó ó.¹³

Ye nyí sinsen gbèta ɔéɔee ma ɔó vɔsanúxwémawutó, templi aló vɔsanú ǎ le é.¹⁴(wexwe 109-110) [Nukɔnninɔ nyí/nyi azɔ ɔé ǎ, é nyí tenme ɔé ǎ. (Kpón nūkplɔnkplɔn TheBibleWay Azɔ Lengbɔnyitó Mawu Tɔn le Tɔn le Tɔn)].

Ignace Antioche tɔn (35-107) we ɔ'alɔ bo è huzu bo huzu gǎn ɔokpo géé. É sɔ mexó e ɔo agun ɔokpó ɔokpó me léé ɔokpó ɔó jí hú me ɔé léé bí. Hwenenu ɔ, è no yɔ mexo agun tɔn e è sɔ ɔó ten nukúndéji me é ɔ yehwenɔgán [xókwin e è no zán nú nukúnpénuwutó é ɔé].²⁰(wexwe 110-111) Ignace lin ɔ ené ɔò dandan bo na dó jla nūkplɔnme adingban tɔn le ɔó, lobo na lé ɔó būninɔ ɔò sinsen ɔ me.²⁷(wexwe 112)

Vsanúxwlemawutú ɔ wá huzu me taji e no kpé nukún dó dɔkun sinsen ɔ tɔn le wu é kpo me e no má ye é kpo.¹³ É dò wen dɔ é huzu pastelu dɔkpo géé sinsen ɔ tɔn - azɔwatú e dò sinsen-biblo me bí tɔn me é (xóɔtɔ yetɔn).³⁶(wexwe 112)

É dɔ dɔ Clément de Rome e kú dò xwè 100 mɔ me é we dè vogbingbɔn e dò gǎn le kpo me e ma nyí gǎn ǎ le é kpo tentin é xlé, é we nyí me e ma nyí sinsenno ǎ le é .³⁸ɔ Tertullien (dò 160 mɔ - 225 mɔ) we nyí me nukɔntɔn e zán sinsengán le é.⁴⁰(wexwe 113 je 114)

Ee yehwengán le sɔ azɔ Aklunɔ Sín Nǔɔɔɔ ɔ tɔn jó nú yehwengán le dò kplédókpó ɔaxó Nisée tɔn (325) gudo é ɔ, yehwengán le sín abdométú le .⁵³(wexwe 114)

Cyprien de Carthage [xwè kanweko atɔngɔ ɔ] xò nǔ kpón dó yehwengán le sín tenme e è ma no dó dogbó na ǎ é jí, bɔ ye bésín Piyéé jí.⁶⁰(wexwe 115)

Đò xwè kanweko enegɔ ɔ me ɔ, sinsen ɔ xwedó kpóndéwú Axɔsuɔuto Hlɔma Tɔn tɔn. Axɔsu Constantin bló tuto nú sinsen ɔ dó diocèse le me [diocèse "acekpikpa tokpɔngán tɔn tɔn" www.etymonline.com] sɔgbe xá kpóndéwú Hlɔma sín ayíkúngban jí tɔn le tɔn. Nukɔnme ɔ, Pápa Grégoire bló tuto nú sinsenzó sinsen ɔ bí tɔn dò sén Hlɔma tɔn gudo.⁸¹(wexwe 119)

Constantin na ace yehwengán Hlɔma tɔn hú ee é na tokpɔngán Hlɔma tɔn le é. Ye dó susu sinsenzówatú le tɔn, gbɛta e é yí wǎn na é dé, hlɔnhlɔn dɔkunno nukúndɛji dé tɔn, bo lé dó azɔ dé hú yɔyɔ dé.⁹⁹Nǔ e me é tɔn kɔ dó é dó xesi me: (wexwe 120-121)

Sinsengán le kpo me e ma nyí sinsenno ǎ le é kpo sín vogbingbɔn ɔ gbló ada dó sinsengán le we nyí gǎn e è kplón le é, sinsen-núklɔnme xóxo ɔ sín nukúnkpénuwutú le - acekpikpa le kpo mɛsi togun ɔ tɔn le kpo. Ye dó núnina kpo fénú e gbetó kpeví kpeví le ma dó ǎ le é kpo. Me e ma nyí sinsenno ǎ le é nyí Klisanwun e dò ten wegɔ ɔ me le é, bo ma ko kplón nǔ ǎ.¹⁰³ (wexwe 122) Ene hun ali nú è sɔ gbɛta gbigbɔ tɔn e nyí "gbetó mímé" é dé dó ten ɔaxó me.¹⁰⁸Đò xwè kanweko enegɔ ɔ me ɔ, è no dó awu nǔjledonǔwu tɔn le kpo nǔwiwa taji le kpo dó b'acɔ nú nǔwiwa ɔ.¹²⁰Nǔwiwa ene zán xókwin dɔkpo ɔ le e gosin toví Hlɔma tɔn me le é.¹²¹(wexwe 123-125)

- Vogbingbɔn e dò sinsengán le kpo me e ma nyí sinsenno ǎ le é kpo tentin bɔ é ma sɔgbe xá Biblu ǎ é wà nǔ dó agbaza Klisu tɔn wu bɔ è sixu dɔ ǎ. (pg.136-137) É klán Klisanwun le dó Klisanwun nukɔntɔn le kpo wegɔ le kpo me. É hen azɔwiwa me dɔkpo dɔkpo tɔn gló, bo lé zín bɔ nǔklɔnme e dɔ dɔ hagbɛ dɔkpo dɔkpo dó ace bo lé dó wǔjɔme bo na wà sinsenzó dò kplé sinsen tɔn le jí é sɔ no w'azɔ ǎ. Ten e me pastó/wenjlató dè é no dí xwi xá tatɔzɔ Klisu tɔn e dò azɔ wà we dò agun tɔn me é.¹⁸⁸
- Acekpikpa yehwengán dɔkpo géé tɔn e Ignace kpo Cyprien kpo jí je nukɔn é me we é jí pastɔw égbé tɔn ɔ dè, bɔ é wá huzu yehwengán xá ɔ me tɔn, bɔ dò Xwè Kanweko ɔaxó ɔ me ɔ, é wá huzu yehwengán Katolika tɔn. Đò huzuhuzu ɔ hwenu ɔ, è huzu e sín yehweno jí bo huzu "wendagbejlató," "sinsenzówatú," bɔ gudo me ɔ, é huzu "pastelu." (wexwe 141)

"Vcsanúxwlmawutú Katolika tɔn lɛ dɔ́ azɔ́ tenwe dɔ́ huzuhuzu lɛ hwenu."²⁰⁸Pasteur protestant ɔ́ nɔ́ yí azɔ́ ene lɛ bɛ́ dɔ́ édqée jí bo nɔ́ lé kɔ́n nyɔ́na dɔ́ nǔwiwa toví lɛ tɔ́n jí hweḍelenu. Azɔ́ ene lɛ we nyí: (wexwe 141)

1. Wɛḍagbejjila .
2. Sakramenu lɛ .
3. Ðexixo dɔ́ lengbɔ́kpó ɔ́ tame .
4. Gbè Mawu tɔ́n e è kplón nǔ me é dqé .
5. Sinsenzó lɛ .
6. Nɔ́ gudo nú wamɔ́nɔ́ lɛ .
7. Azinzɔ́nɔ́ lɛ yiyi .

Aklunzángbe Zǎnzǎn Awu

Aklunzángbe zǎnzǎn tɛgbɛ ɔ́, Protestant livi mɔ́kpan gbɔ́n gbè ɔ́ bɛ́ me nɔ́ dɔ́ awu ḍagbe hugǎn yetɔ́n lɛ bo nɔ́ yí Sinsɛn Aklunzángbe Zǎnzǎn tɔ́n. Ðò bíbɛ́me ɔ́, nǔsɛɔ́ nú nǔwiwa ḍebǔ ɔ́, nǔ e dɔ́kunɔ́ hugǎn lɛ keḍe we sixu wà é we. Ene ḍyɔ́ hwenu e è dɔ́ avɔ́ ḍaxó ḍaxó lɛ ḍiḍa ayí é kpo nukɔ́nyiyi toxo me tɔ́n lɛ kpo.⁶ Avɔ́ ḍagbeḍagbe lɛ wá xɔ́ akwe nú gbɛtɔ́ yaya lɛ. È jí gbɛtɔ́ tentin tɔ́n lɛ bɔ́ ye je kpóndéwú axɔ́suḍuto ɔ́ tɔ́n e è nɔ́ hwanwǔ na é xwedó jí.⁷(wexwe 148) Pastɔ́ yetɔ́n lɛ nɔ́ ḍè lee ye dɔ́ taji gbɔ́n é xlé gbɔ́n awu bunɔ́ e ye nɔ́ dɔ́ é gblame.

Amɔ́, nǔsɛɔ́ ɔ́ nɔ́te nú: (wexwe 148-150)

dqé. Kplékplé e dɔ́ nǔ gbè ɔ́ tɔ́n lɛ kpo nǔ míme lɛ kpo tentin é.

b. Nǔ e è nɔ́ lin ḍɔ́ mí nyó dɔ́ nǔsɛɔ́ mǐtɔ́n wu é, bɔ́ vlafo ene nɔ́ cyɔ́n nǔ e ma sɔ́gbɛ xá gbɛzán Mawu tɔ́n ǎ é jí.

c. Vogbingbɔ́n e dɔ́ gbɛ́ta lɛ kpo/alò akɔ́ta lɛ kpo me é.

d. Adingban ḍiḍɔ́ ḍɔ́ meḍe "ma nɔ́ dɔ́ sísí ǎ" gbɔ́n awu e ma sɔ́gbɛ ǎ é didó gblame [ma dɔ́ nǔ ḍagbe hugǎn mǐtɔ́n lɛ ǎ (rd)].

[Nǔ e è na flín é: Jaki 2:1-2 gb'akpá nú me dɔ́ jijɔ́ e nɔ́ zɔ́n bɔ́ è nɔ́ mɔ́ ḍɔ́ emi hugǎn me ḍevo lɛ é, meḍée zízé jó nú me ḍevo lɛ kpo wamamɔ́nɔ́ lɛ kpo "me e ma dɔ́ nǔḍe ǎ lɛ é kpo" kpo wu.]

Clément de Alexandre we ḍɔ́ ḍɔ́ sinsɛngán lɛ dɔ́ na dɔ́ awu ḍagbe hú me e ma nyí sinsɛnɔ́ ǎ lɛ é.²⁶

(wexwe 150) Vcsanúxwlmawutú lɛ kpo dekan lɛ kpo je awu e è nɔ́ dɔ́ dɔ́ acekpikpa Hlɔ́ma tɔ́n me é yí jí kpeḍé kpeḍé hwenu e Constantin sè ten yí Constantinople gudo é.²⁹ Jérôme (342-420 mɔ́) ḍɔ́ ḍɔ́ sinsɛngán lɛ kún dɔ́ na dɔ́ awu ayihɔ́ngbe ayihɔ́ngbe tɔ́n lɛ bo byɔ́ ten míme ɔ́ me gbɛḍé ó.³⁴(wexwe 151) Ðò Xwè Kanweko Ðaxó ɔ́ me ɔ́, nǔsɛɔ́ yetɔ́n lɛ ko dɔ́ tinme nǔbudo tɔ́n kpo nǔjledonǔwu tɔ́n kpo.³⁷(wexwe 152gɔ́ ɔ́)

Me e nɔ́ bló huzuhuzu lɛ é yí awu wiwi e akɔ́wé ɔ́ nɔ́ dɔ́ é, bɔ́ è nɔ́ lé yɔ́ ḍɔ́ tame-núkpɔ́nmetɔ́ sín awu.⁴³Awu yɔ́yɔ́ e sinsɛngán lɛ nɔ́ dɔ́ é gbakpé sɔ́mɔ́ bɔ́ awu wiwi e akɔ́wé gbè ɔ́ tɔ́n ɔ́ nɔ́ dɔ́ é huzu awu e sinsɛngán Protestant tɔ́n nɔ́ dɔ́ é.⁴⁴(wexwe 152gɔ́ ɔ́)

Avò bunò ene le bí nò dè vogbingbòn e dò gbèta wè le tentin é xlé cédcédé: azòwató le kpo ee ma nyí azòwató à le é kpo vlafo tle nò dè vogbingbòn dò me e ma nyí azòwató à le é tentin. (wexwe 154)

Ministère de la Musique

Đò acekpikpa Constantin tòn hwenu ɔ, è dó hanjiji gbèta le ayí, bo kplón azó ye bonu ye na d'alo bɔ è na ðu Eukaristi. È yí nŭwiwa ene sín aca Hlɔmanu le tòn me, bɔ ye nò bé nŭwiwa axɔsu tòn le kpo hanjiji azòtuuntó le tòn kpo. Amɔ, tɛmpli pagáwùn Glekinu le tòn le kpo drame Glekinu le tòn kpo me we xó ɔ gosin. (wexwe 158-159)

Ee hanjiji gbèta wá dò sinsen Klisanwun le tòn me é ɔ, togun Mawu tòn bí sɔ nò jihan à, loɔ, sinsenzówató e me hanjijitó e è kplón azó le é dè é we nò jihan. Nŭ e wu è huzu nŭ ene é sín akpáxwé dé we nyí dɔ è nò fúnfún nŭkplɔnme adingbannò le kpé gbɔn hanjiji gblame. Sinsengán le mɔ dɔ enyi hanjiji dò emi sí ɔ, é na dó nŭkplɔnme adingban tòn ɔ te. Ene lé zón bɔ sinsengán le sín hlɔnhlɔn jeji. (wexwe 159) [Han e è nò ji égbé le é ka nò sɔ nŭkplɔnme e ma sɔgbe xá Biblu à le é sù à?

Luther dó wusyen lanme nú me dɔ è ni nò jihan dò agun me dò sinsenzó sín akpáxwé dé le hwenu. (wexwe 162gɔ ɔ)

Đò sinsen hwe mĩtɔn nu tòn gègè me ɔ, sinsen e nò hen me j'awá le é alò ee ma nò j'awá à le é ɔ, è sɔ hanjiji sín gbèta ɔ dó ten tòn me. (wexwe 164)

Đótó lee Pɔlu tinme kplé agun tòn Alenuwema Yɔyɔ tòn dé gbɔn é: (wexwe 166)

dé. Mi me dɔkpó dɔkpó dó han. (1 Kɔlentinu le 14:26)

b. Mi nò dɔ xó nú miqéé dó dɛhan mimé léé kpó han kpó me, kpódó han gbigbɔ tòn léé kpán me. (Efesinu le 5:19)

Lin tame dó xógbé "Mi me dɔkpo dɔkpo" jí. Hanjiji sín gǎn le, hanjiji gbèta le kpo sinsen gbèta le kpo nò bló bɔ é nò vewŭ gbɔn gǎnduɔu Klisu tòn dídó dogbó gblame - dò taji ɔ, nɔví tòn le kpinkplɔn bonu ye na ji han kpa susu nú Tó tòn. (wexwe 166-167)

Hwenu e me e dó nŭwukpikpé le é kedé we sixu jla han sinsen-biblo tòn le, bé, bo lé kp'ace nú ye é ɔ, sinsenzó sín akpáxwé ene nò cí ayidédayi dɔhun hú sinsen-biblo kpléklé tòn. Bɔ me e "bló cut" le kedé we è na d'alo dò sinsenzó han nukɔntɔn le tòn me. (wexwe 167) [Nŭ e nò nyó nukún me e wá le é tòn é we hú nŭ e nò nyó Mawu nukúnme sín me e wá le é gón é.]

Mađówò kpo Sinsengán le sín Sunzanfókwe kpo

Mađówò ɔ dò Biblu me nugbò. Ene wu ɔ, eɛn, mađówò ɔ sɔgbe xá Biblu. Amɔ, é nyí Klisanwun tòn à. Izlayeli hwexónu tòn tòn we mađówò ɔ nyí. Takwe e ye nò sú dó akwe e ye nò mɔ é wu é we nyí nŭ taji ɔ. Đò Alexwíí Yɔyɔ me alò dò xwè kanweko nukɔntɔn ɔ me ɔ, a mɔ dɔ Klisanwun le nò na mađówò gbedé à. (wexwe 172) Kú Jezu tòn hwenu ɔ, è xwè nŭwiwa sín sén e nyí Jwifu le tòn le é bí dó akluzu Klisu tòn jí bo dji, bɔ è sɔ na zán ye dó dó hwe nú mĩ gbedé à. [É wá bo na dè Sén ɔ alò Gbeyidɔ le sín à, loɔ, bo na dó bló bɔ ye na jenu Matie 5:17] Mĩ nò mɔ Klisanwun xwè kanweko nukɔntɔn ɔ tòn le dó mɔ nŭjikpɔntó dèdèe nò na nŭ me kpo xomehunhun kpo sɔgbe xá .

Đo nuwukpikpe yetɔn me ɔ - e ma nyi gbediɔe de we ..7Nūnina dō sinsen nukɔntɔn ɔ me ɔ, j̄lō d̄agbe we é nyí ..8Bo me e nɔ d̄u lè tɔn le é we nyí wamamɔnɔ le, azinzɔnɔ le, nɔcyɔví le, asúkúsi le, gant̄ le, jonɔ le kpo me e d̄ó agun ayí le é kpo.9(wexwe 173) [Enyi Klisanwun d̄é d̄ó na maɔwōwō d̄ó è d̄egbe ní wutu ɔ, h̄n̄n̄ n̄nina tɔn nyí j̄lō tɔn ă, é nyí sɔgbe xá n̄wukpikpé tɔn ă, é ka gosin ayi tɔn me ă, loɔ, azɔ e é d̄ó na wà é wu we. M̄ me ɔ, enyi meɔé nina maɔwōwō tɔn ɔ, é nɔ d̄u ajɔ tɔn, é we nyí hwɛngán.]

Đò xwè kanweko atɔngɔ ɔ me ɔ, Cyprien Carthage tɔn we nyí Klisanwun wema wlant̄ nukɔntɔn e d̄ɔ xó d̄ó aca e è nɔ zán d̄ó nɔ gudo nú sinsengán le d̄ò akwe linu é wu é. É byɔ d̄ɔ lee maɔwōwō ɔ nɔ nɔ gudo nú Levíí ví le gbɔn é ɔ, m̄ jen sinsengán Klisanwun le tɔn lɔ d̄ó na nɔ gudo nú ye gbɔn é n̄.16(pg.176) Đò xwè kanweko wōgɔ ɔ sín vivɔnu ɔ, maɔwōwō ɔ ko huzu n̄ e s̄én byɔ d̄ɔ è ni na akwe sinsen to ɔ tɔn é d̄é - sinsengán le we nɔ byɔ bɔ acekpikpa gbè ɔ tɔn le nɔ bló bɔ è nɔ bló m̄!28(wexwe 177 Nú è na d̄ɔ xó d̄ó akwe e sinsengán le nɔ yí é jí ɔ, è nɔ sú akwe sinsenz̄wat̄ le ă d̄ò xwè kanweko atɔn nukɔntɔn le me. Am̄, hwenu e Constantin wá é ɔ, é d̄ó aca e nyí d̄ɔ è ni nɔ sú akwe e è s̄ d̄'ayí é d̄é sinsengán le sín akwe sinsen ɔ tɔn kpo d̄ɔkun toxo ɔ tɔn kpo axɔsu ɔ tɔn kpo me é ayí.30M̄ me we è j̄i akwe e è nɔ sú sinsengán le é gbɔn. (wexwe 178)

Sunzanfókwe nina past̄ le nɔ s̄ yé s̄ú hú me d̄evo le. É nɔ d̄ó sinsengán sín gb̄eta d̄é ayí bɔ é nɔ huzu agbaza gbede Klisu tɔn d̄ó aj̄ d̄é me. Đó è nɔ sú akwe nú "pasteur" ɔ kpo az̄wat̄ tɔn le kpo nú sinsenz̄ ɔ wutu ɔ, è nɔ sú akwe nú ye bɔ ye nɔ nyí az̄wat̄ bɔ sinsen ɔ sín me e kpò le é nɔ j̄e ninɔme e me ye nɔ ganje n̄ d̄eb̄ wu d̄é é me. Enyi Klisanwun le b̄ m̄ yɔyɔb e d̄ò ye me bo na nyí v̄sanúxwíémawut̄ e d̄ò az̄ wà we d̄ò Aklunɔ xwégbe é ɔ, etewu m̄ ka na d̄ò akwe sú past̄ m̄tɔn we? Ḡ na ɔ, akwe s̄úsú nú past̄ d̄é nɔ d̄ó wusyen lanme ní d̄ɔ é ni nyí me e nɔ nyó me nukúnme é d̄é. (wexwe 180-181)

Baptem

Klisanwun wend̄agbejjilat̄ le gègè d̄i n̄ nú baptem n̄d̄it̄ le tɔn bo nɔ lé wà m̄, é gbɔn vo nú baptem yɔkɔnɔ le tɔn. M̄ d̄okpo ɔ, Protestant le gègè d̄i n̄ nú baptem e è nɔ bló gbɔn sin me nyl̄ me al̄ kɔn sín d̄ó me jí é hú d̄ɔ è ni kɔn sín d̄ó me jí é.2[Xókwin Glekigbe tɔn me we baptem d̄é .yehwesin, bɔ è lile d̄ó baptem, nyl̄ me d̄ó t̄ me, nyl̄ me d̄ó t̄ me, al̄ nyl̄ me d̄ó t̄ me ɔ, xókwin Glekigbe tɔn e è zán d̄ó fúnfún n̄ d̄ó é we nyí .rantizobɔ xókwin Glekigbe tɔn e è zán nú kɔn nyi ayí é we nyí .cheo{rd}] Đò xwè kanweko nukɔntɔn ɔ me ɔ, baptem sin tɔn we nyí ali e nu meɔé nɔ yí Aklunɔ gón d̄é é.Đó hwejj̄ en̄ wu ɔ, hwed̄iɔ kpo baptem kpo cá kàn tawun xá n̄d̄iɔ e nɔ hwɛn me é zinzan. Tlolo m̄ ɔ, me e wlan Alenuwema Yɔyɔ ɔ le é nɔ zán baptem hwehwe d̄ò xókwin n̄d̄iɔ t̄enme, bo nɔ cá kàn xá "hwɛngán" nyínyí.7N̄ nyí m̄, d̄ó baptem we nyí n̄ e Klisanwun nukɔntɔn le nɔ d̄ɔ d̄ò b̄b̄e me d̄ɔ emi d̄i n̄ nú Klisu é. (wexwe 188-189) [David Bercot d̄ɔ "è nɔ yɔ baptem hwehwe d̄ɔ "fénú."]

Đò hwe m̄tɔn nu [d̄ò sinsen d̄é le me vlafo d̄ò sinsen gègè me] ɔ, "hwehut̄ sín d̄e" ko d̄yɔ az̄ baptem sin tɔn tɔn hwehwe. È d̄ɔ nú n̄mad̄it̄ le d̄ɔ: "Mi xod̄e elɔ d̄ò gudo ce, mi yí Jezu d̄i hwɛngant̄ mit̄n d̄esu, bɔ mi na m̄ hwɛngán." Am̄, fí d̄eb̄ d̄ò Alexwé Yɔyɔ ɔ b̄ me ɔ, m̄ m̄ d̄ɔ hwehut̄ d̄é sín d̄e kplá meɔé yí Aklunɔ gón ă. Bɔ xó hwíhwé hwíhwé d̄é d̄ò Biblu me d̄ó Mehɛngant̄ "meɔdesunɔ tɔn" d̄é wu ă. Đò ali d̄evo nu ɔ, baptem sin tɔn we nyí d̄e hwehut̄ ɔ tɔn d̄ò xwè kanweko nukɔntɔn ɔ me! Yehwesin-lile nɔ xwedó wend̄agbe ɔ yíyí bɔ é nɔ j̄e tlolo. (wexwe 189)

[Piyée dò 1 Piyée 3:21 me ðo yehwesin no hwlen mi gán dìn gbòn fínfón sìn kú Jezu Klisu tòn gblame lee medé no ylb Mawu ðo é ni só hwe emiton le ke ε gbòn é.]

Baptem no xlé ðo è jó nú e ko je wá yì le é dó bí mlémlé, bo lé byo Klisu kpo agun tòn kpo me bí mlémlé. Baptem nyí nǔdidi sìn nǔwiwa dé ðo hwe ðokpo ɔ nu, bo lé nyí nǔdidi sìn xlé dé.⁸(wexwe 189)

Běsín xwè kanweko wegɔ ɔ me ɔ, Klisanwun nukúnɖeji dé le kplón me ðo è dó na kplón nú me, xodɛ bo lé bla nu cobɔ è na bló baptem.⁹A dó na xlé ðo emi jexa baptem gbòn walɔ towe le gblame.¹¹[Mǔwe é nyí gbòn ðò Pantekotu hwenu ă, dó é cí ðo baptem yeton je tlolo ðɔhun.]

Akwé le dè tinme kpo hlɔnhlɔn kpo e dò baptem sin me tòn me é sìn. Yehwesin-lile sin me tòn e è lin tame d'èji ganji bo no wà é we nyí nǔdidi e nǔdítɔ ɔ no dɛxlé dò gbɛtɔ le, awovi le, wensagun le kpo Mawu kpo nukɔn é. Baptem nyí wuntun e è no mɔ é dé bo no xlé ðo mí klán gbè xá gbè ɔ, .⁴⁷mí kú xá Klísu, bo è ði gbɛtɔ xóxó mǔtɔn.⁴⁸kú nǔdídó xóxó léé tɔn,⁴⁹ kpódó Mawuxó ɔ sìn kláklá kpó. Nú è só hwɛhutɔ ɔ sìn dɛ dó dɔɔ baptem sin tòn e dò Alexwíi Yɔɔɔɔ me é ɔ, è dò baptem e Mawu na ε é hɛn bú wɛ. (wexwe 196) [Gbɛtɔ kpikpo aló agbaza tòn (gbɛtɔ hwɛhutɔ) ði nú nú Klisu kpo wen tòn kpo, kú nú gbɛzinzan hwɛhuhu tòn tɔn, è ði i . * dò sìn me (nylɔ me aló baptem). È slá wǔ n'í sìn hwe me, bo fón ε sìn kú ði gbɛtɔ gbigbɔ tòn yɔɔɔ e dò gbè é dé, bo só ε dó agbaza Klisu tòn, agun ɔ jí, gbòn nǔdidi tòn, nǔdidi tòn, jidɛ tòn kpo tónúsise tòn kpo gblame.]

* { Glɛkigbe me .*sunthapto*(*hwezivɔ*kpo + kpo.*thapto*tomb) - ðidi kpodo, alo ðidi kpo (Vine's . Dictionnaire expositif) – mǔwe è no ði medé bo no bú xá Klisu dò kú tòn me. }

Aklunɔ sìn nǔdudu

Nú Klisanwun bíbɛme tòn le ɔ, nǔdudu kpléklé tòn we nyí Aklunɔ Sìn Nǔdudu ɔ.²²Linlin ɔ nyí xwèdudu kpo awájije kpo tòn. Hwenu e nǔdítɔ le kplé bo na ðu nú azɔn nukɔntɔn ɔ é ɔ, ye no gbà wɔxúxú bo no má me le. Enɛ gudo ɔ, ye ðu nǔdudu yeton, bo è fó hwenu e è ko xò kɔfu ɔ lelé dó me gudo é. Aklunɔ Sìn Nǔdudu ɔ, agɔ dé we é nyí tawun. Bɔ sinsengán dɛ ka dè bo na kpé nukún dó azɔɔ wu ă.³¹Dó xó e Pɔlu ðo bo gb'akpá nú me dó me e ma jexa ă é wu dò 1 Kɔlɛntinu le 11:27-33 me é wutu ɔ, medé le je nú kplón me jí ðo Aklunɔ Sìn Nǔdudu ɔ nyí awovinú. É cí ðo ye kún só akpágbánúme ɔ cá kàn xá vogbingbɔn e dò wamɔnɔ le tentin é kpo ahannumunɔ e nyí akpáxwé e ma jexa ă é kpo é ó. (wexwe 192gɔ ɔ)

Ðò Tertullien hwenu (c. 160 - c. 225) ɔ, è je wɔxúxú kpo kɔfu kpo dè dó vo nú nǔdudu ɔ jí.²⁵Ee è jó nǔdudu ɔ dó é ɔ, è só xókwín Glɛkigbe tòn Eukaristi dó dɔɔ xókwín wɔxúxú xixo kpo Aklunɔ Sìn Nǔdudu kpo tòn.³⁰Íréné (130-200) je ðidi ji ðo "vɔsisa" wɛ.³¹aló "vɔsisa." Vǔsákpe tavo e jí è no só wɔxúxú kpo kɔfu kpo dó é dé we, bo è wá mɔ ðo é we nyí fí e è no só nú e è hu é dó savǔ dè é.³²Nǔdudu ɔ só nyí nǔwiwa xá ɔ me tòn dé ă. É nyó wà ɔ, nǔwiwa vɔsanúxwémawutɔ le tòn dé we bo è dó na dò zɔ bo na kpón. Ðò xwè kanweko enɛɔ ɔ kpo atɔ́ngɔ ɔ kpo bí me ɔ, xesi kpo adohu adohu kpo fón bo dò jijeji wɛ.³³(wexwe 194)

Kpodo nùkplɔnmɛ e ɔɔ ɔɔ agbaza metɔn huzu agbaza tɔn ɛ kpo ɔ, togun Mawu tɔn sɛkpɔ nũ e dɔ ayikúngban jí ɛ ɛ kpo xesi kpo. Ye tɛ nɔ jló na sɛkpɔ ye ǎ.⁴³Hwenu e vɔsanúxwɛmawutɔ ɔ ɔɔ xógbe Eukaristi tɔn ɛ ɛ ɔ, è dɔ nũ ɔɔ wɔxúxú ɔ huzu Mawu tawun .⁴⁴[ɛ huzu lan kpo hun kpo nugbɔ]. (wexwɛ 195) Ðò Alexwíí Yɔyɔ ɔ ɔɔ ɔɔ ɔ, nũ ɔɔ ɔɔ xlé ɔɔ wũjɔmɛ bunɔ alɔ azɔ mɛɔɔbũ tɔn wɛ ɛ nyí ɔɔ ɛ ni nɔ nukɔn nú kplɛkplɛ sinsɛn-biblo tɔn e è nɔ ɔɔ dɔ Aklunɔ Sín Nũɔɔɔ ɔ hwenu ɛ ǎ.⁵²

(wexwɛ 197gɔ ɔ)

Wemaxɔmɛ Klisanwun Tɔn

Ðò linlin Klisanwun gègè tɔn mɛ ɔ, wemaxɔmɛ yi yi wɛ nɔ zɔn bɔ mɛɔɔ nɔ jɛxa bo nɔ wà Aklunɔ sín azɔ ɔ. Afi nú Klisanwun ɔɔ ko yí kúnnuɔɔwema dɔ wemaxɔmɛ Biblu tɔn ɔɔ alɔ sinsɛnzɔwatɛn ɔɔ ɔ, è nɔ kpɔn ɛ dó mɔ sinsɛnzɔwatɔ "para" ɔɔ, azɔwatɔ Klisanwun adingbannɔ ɔɔ. Mɛ mɔhun sixu jla wɛnɔɔɔɔ ɔ, kplɔn nũ mɛ, bló baptem nú mɛ alɔ bló Aklunɔ sín Nũɔɔɔ ɔ ǎ, ɔɔ ɛ ko kplɔn ɛ dɔ sɛn linu bo na wà nũ mɔhun ɛ ǎ ...ka nyí mɔ ǎ? (wexwɛ 199-200)

Azɔkplɔnmɛ Klisanwun ɛ tɔn dɔ xwè kanweko nukɔntɔn ɔ mɛ nyí alɔnuzɔ, ɛ nyí wemaxɔmɛ yi yi tɔn ǎ. Azɔkplɔnmɛ sín xó wɛ, ɛ nyí nũnywɛ xwitixwiti sín nũ kplɔnkplɔn ǎ. ɛ sɔ ayi dɔ gbigbɔ ɔ jí, ɛ nyí lobe nukɔntɔn ɔ jí ǎ, ɛ wɛ nyí ɔɔ:

Ye kplɔn nũ taji ɛ gbɔn gbɛzán ɔɔkpɔ ɔ zinzan xá Klisanwun gbɛta ɔɔ dɔ azɔwatɔ mɛxomɔ e ko mɔ nũ kpɔn ɛ ɔɔ sín nukúnkpédómɛwu glɔ gblamɛ.

Enɛ wu ɔ, tuto ɔɔɔɔ hugãn e na sɔnũ nú Klisanwun ɔɔkpɔ ɔɔkpɔ ɛ ko dɔ te. ɛ jɛ nukɔn nú kplɛdɔkɔpɔ ɔɔxó ɛ kpo kplɛdɔkɔpɔ aklunɔzán gblamɛ fifó tɔn ɛ kpo, bo na ɛ nɔ ayí hú ye bɔ. Ye kplɔn nũ dɔ gbɛzán sín myɔkán mɛ, dɔ linlin, gbɛmɛ, azɔwiwa kpo sinsɛnzɔ kpo sín ninɔmɛ ɔɔ mɛ.²(wexwɛ 200gɔ ɔ)

Akpáxwé ɛnɛ wɛ dɔ sinsɛn-núkplɔnmɛ kplɔnkplɔn mɛ: (wexwɛ 201-206)

- dé. Episcopal - Sinsɛn-núkplɔnmɛ dɔ tɔgbó ɛ sín hwenu (xwè kanweko atɔngɔ ɔ je atɔngɔ ɔ mɛ) ɔ, sinsɛn-núkplɔnmɛtɔ nukúnɔɔɔ hwenenu tɔn ɛ wɛ nyí yehwɛnɔgán ɛ.6.
- b. Monastic - Monastic sín akpáxwé sinsɛn-núkplɔnmɛ tɔn ɔ, è nɔ cá ɛ dɔ gbɛzán ascétique kpodo mystique kpo tɔn wu. Mɛ e nɔ kplɔn nũ mɛ dɔ sinsɛnzɔwatɔ ɛ sín xá ɛ mɛ ɛ ɛ wɛ nɔ kplɔn mɛ bɔ hwɛɔɔɔ ɔ, sinsɛngán Zãnzãnhweji tɔn ɛ je linlin Platon tɔn ɛ kplɔn jí. Ði kpɔndéwú ɔ, Justin Martyr dɔ nũ ɔɔ tame-núkplɔnmɛ nyí nũ e Mawu dɔ xlé Kosi ɛ ɛ.¹⁰
- c. Scholastic - Akpáxwé atɔngɔ e mɛ è nɔ kplɔn nũ mɛ dɔ dɔ sinsɛn-núkplɔnmɛ linu ɛ ɔɔ axó gègè dó akɔta kplɔnyiji-alavɔ ɔ tɔn wu.³³Abelard (1079-1142) zán linlin e Aristote dɔ ɛ dó dɔ nũgbo ɔ xlé.³⁴Martin Luther (1483-1546) ɔɔ "Etɛ wɛ nyi wemaxɔmɛ ɔɔxó ɛ ze fi e ye nɔ kplɔn mɛ winnyawinnya ɛ dɔ ɔɔ susu Glekinu ɛ tɔn mɛ ɔ."³⁷
- d. Seminarien - Sinsɛn-núkplɔnmɛ sinsɛn-núkplɔnmɛ tɔn ɔ sù sín sinsɛn-núkplɔnmɛ wemaxɔmɛ tɔn e è nɔ kplɔn dɔ wemaxɔmɛ ɔɔxó ɛ mɛ bɔ ɛ jinjnɔ Aristote sín tame-núkplɔnmɛ sín tuto jí ɛ mɛ.³⁹Aquinas wɛ vlafo dɔ hlɔnhlɔn hugãn. Nũ taji e ɛ lin ɛ wɛ nyí ɔɔ è nɔ tuùn Mawu gbɔn linlin gbɛtɔ tɔn gblamɛ bɔ ɛ yí wãn nú ayixa hú ayixa, dɔ ɛ wɛ nyí nũ e nɔ zɔn bɔ è nɔ mɔ nũgbo ɛ ɛ.⁴¹

Linlin kpo nŭnywe kpo sixu zŏn bŏ mŏ na tuŭn nŭ dŏ Mawu wu, bo na l  d'al mŏ bŏ mŏ na jla nŭ e mŏ tuŭn  . Amŏ, ye nŏ hwe dŏ nŭd xl me gbigbŏ tŏn l  nina mŏ m . Nŭnyw    w  ny  hŏn e   nŏ gbŏn bŏ nŏ tunwun Akl nŏ gŏngŏn    . Lee nŭ nŏ c  n  m    l mŏ ny  mŏ  .⁴³Nŭnywe e dŏ hlnhln tawun   kpo nŭwukpikpé tame linlin tŏn e c  hw  dŏhun   kpo nŏ zŏn bŏ   nŏ dŏ sunnu kpo nyŏnu kpo gbigbŏ tŏn l  dŏ ye  e s   . Blasie Pascal (1623-1662) dŏ gbe dŏkpo dŏ "Ayi we nŏ mŏ nu j  Mawu m , e ka ny  nu e wutu w  a."⁴⁵(wexwe 206) [M d  dŏ na dŏ kancica syensyen d  x  Mawu.]

Nŭnywe xwitixwitiz wat  Glekinu l  Platon kpo Socrate kpo kpl n m  dŏ nŭnywe ny  jij  d gbe. Nŭ d gbe nŏ s n b  e m  m d  dŏ nŭnywe dŏ   wu. Ene wu  , nŭkpl nme nŭnywe tŏn w  ny  nŭkpl nme d gbewiwa tŏn.⁹⁹ F  e   nŏ mŏ nŭkpl nme hwe mŏtŏn nu tŏn s n dŏ kpo linlin tŏn kpo d    n . Linlin Platon tŏn e dŏ dŏ nŭnywe s gbe x  jij  walb d gbe tŏn l    j  w    gb  dŏ. [Gnostique l ]

Nŭkpl nme sinsen-n kpl nme tŏn hwe mŏtŏn nu tŏn w  ny  nŭkpl nme e nŏ s  nŭ l  j  n  m  d vo l   .   nŏ gosin wema kpevi d  m  bo nŏ y  d vo j . D  nŭwiwa   m   , sinsen-n kpl nme mŏtŏn nŏ yawu y  d  n  k   . Enyi wemax mevi d  jla linlin m si tŏn tŏn l  dŏ p p p p p   ,   nŏ na   k nnu ewema d . Ene wu  , nŭ e   ma tuŭn     w  ny  dŏ m  e y  k nnu ewema l    nŏ j xa tlolo .³⁶  na bo tle dŏ nŭnywe kpe  d  gbez n s n agbaza m    n . Vlafo tagba e nŏ hen nŭ gbl  dŏ sinsenz wat n   kpo wemax me Biblu kpl nkpl n tŏn   kpo wu hug n   w  ny  dŏ ye nŏ hen tuto e gbet  l  bl    dŏ te, bŏ sinsengán l  nŏ nŏ gb , nŏ gb je, bo nŏ l  dŏ nin me yetŏn.¹⁰⁹(wexwe 216 j  218)

Alexwé Y y    S n S 

Aca e l l  dŏ   l    w  nŏ w  nŭ dŏ sinsen   wu, bŏ   nŏ c  dŏ   k n tuŭn nŭ nyanya e   nŏ w  l      dŏhun. Dŏ az kpl nme tŏn kpo wemax me yiyi tŏn kpo wutu  , mŏ nŏ y  gb  n  nin me d b  e past    alŏ wenjlató   d    dŏ   s gbe x  Biblu.

Ene wu  , mŏ nŏ mŏ dŏ   k n d  dandan dŏ mŏ ni y  Biblu m  bo na dŏ t n k n bo na tuŭn dŏ x  tŏn l  s gbe   j   , dŏ nŭ e "un nŏ s  t gbe"   n . N  mŏ d  nŭ kpl n w   , mŏ nŏ z n "proof text method"  , ee b s n xw  1590 l  m   . Gb ta sunnu l  tŏn e   nŏ yl  dŏ ak w  Protestant tŏn l    y  nŭkpl nme Huzuhuzut  l  tŏn l  bo bl  tuto hwenenu s gbe x  s n linlinme tŏn Aristote tŏn l .²Ye lin dŏ   k n ny  wemaf    ke  w  ny  Mawuxó  , lo , akpáxwé tŏn l  bŏ w  ny  Mawuxó dŏ  d e m  - enyi   na bo tle ny  f  e   d      n . (wexwe 222 j  223)

Wema-s d -m  P lu tŏn l e w  ny  Alesándlu Y y    s n at nvl dŏ w . D  bŏb me xw  kanweko weg    tŏn hwenu e   x  ye kpl  dŏ wema d  m     ,   t  ye s gbe x  ee dŏga h  bŏ   j  ee hwe h  bŏ  . Ene gudo  , hwenu e   dŏ Alexwé Y y    x  kpl  w     ,   s  W nd gbe-Wema l  kpo Mesédó l  kpo dŏ wema P lu tŏn l  kpo Nŭd xl me   kpo nukŏn dŏ vivŏnu. (wexwe 226) D  1227  , m si d  dŏ Wemax me D x  Paris tŏn bo m  wema Biblu tŏn l  dŏ wemata l  m . Xw  1551 w    s  k n dŏ x gbe l  j   .¹¹ (wexwe 228-229)

È ko kplón Klisanwun le ðo ye ni sekpo Biblu o ðò kpaá me ðò ali tanton le ðokpo nu, gbón wemafò ðéde na:

dé. hen gbigo wá nú we.

b. ðo nú e Mawu d'akpá ton é nú we bonu a na dó sixu yí gbè na ðò nùdìqí me ene wu o, bo na dó dandan Mawu ðo é ni wà nú e jló we é.

c. ðo nú e Mawu zón we léé nú we.

d. Mi yí gbè nú mi hen o mi na ðo xó dó dó xesi awovi sín ayi ton me alò dí xwi xá e ðò ganxixo metenkpon ton me.

e. ðexlé nùkponme towe tawun o bonu a na dó sixu slice bo dice theologique sparring partner towe.

f. ðu ðò me ðevo le jí alò jla nú le ðó.

g. "jla" ganji bo bló "xóðiqo" sín nú ðagbe.

h. no tón hwenu e è ðò xixo we ðò jlé jí é.

Wlenwín ene le no hun ali nú me bo è na tuùn nú e lelé dó wemafò o le é, bo na lé kpéwú bo na tuùn wen e me e wlan wema o é ðò tintenkpon we bo na jla é á. Nú e lelé dó xó o le é ðò taji sombo enyi medé ma ðò fine á o, é sixu wá gbeta e gbón vo nú ee me o lin na wá é kón. (wexwe 230)

Jezu, Me e no ðyo nú le é .

Klisanwun nukonton le só ayi dó Klisu jí tawun. Jezu Klisu we nyí hñ yeton. É we nyí gbè yeton, gbaje yeton kpo nú taji e jí ye no jinjon é kpo. É we nyí nú e jí ye no sèn ðé é, xóta han yeton le ton, kpo nú e jí ye no ðo xó dó le é kpo xógbe e ye no zán le é kpo. Ye só Aklun Jezu Klisu dó ðó nú taji hugan o ðò nú le bí me. (wexwe 247-249)

- Agun Alenuwema Yoyó ton .

dé. É dó tuto [liturgie] sinsen-biblo ton dé á.

b. È no kplé ðò kplé e me è no d'alb ðé ðò agbawungba le é jí.

c. Medebũ dó nukúnnúmetó á [ze jon o le

- wu}. Nú e wu ye kplé é we nyí:

dé. Nú e no hen medé lidó é. [dó wusyen lanme nú me ðo è ni no gbeji nú Klisu.]

b. Bo na dó bló bo è na no Aklun ðò azó e agbaza ton no wà le é bí me.

c. Sinsen "sinsen" dé we á.

d. Medesúsínin, nú e no je ðò édeé jí é kpo awájije kpo sín jhon dé.

e. Bo na dó nyí ate nú sinsenzó medebũ ton dé á. Agun Alenuwema

- Yoyó ton no no gbè me e no kpé nukún dó yedéé wu le é ðhun.

- Sinsen Klisanwun ton we nyí sinsen nukonton kpo ðokpo géé e gbè o tuùn é kpo, bo sinsen-biblo, sinsenzówató le kpo xo mímé le kpo ma ðò fine á. ðò xwé 300 nukonton e sinsen o dó ayí le é me o, Klisanwun le no kplé ðò xwé le gbè. ðò hwenu bun o dé le nu o, ye no zán fí e ðaxó hú m' é dé hwelelenu (dì Salomó sín Kpléxo o ðhun).

- Sinsen o dó yehweno dé á.

- Gbeta kón wiwa dó sinsen o wu je agun o bí sín abota jí.

- É nyí nǔdɔgbɛ tɔn ǎ, é nyí tutoblonunu tɔn ǎ. È nɔ bló bɔ ye nɔ bǔ gbɔn mɛ lɛ xixo dó azɔ́xɔsa lɛ mɛ, tuto lɛ d̩ɪd̩, nǔwiwa lɛ d̩ɪd̩, kpo tutoblonunu e nɔ bésín aga bo nɔ wá dò é dé d̩ɪd̩ alǒ tutoblonunu e nɔ kpé nukún dó nǔ lɛ wu é dé d̩ɪd̩ kpo gblamɛ ǎ. Sinsɛn ɔ nyí nǔ e d̩ɔ gbè bo d̩ɔ gbigbɔ d̩ɔ é dé.
- È nɔ na mađówǒ ǎ loɔ, ye nɔ na nǔ sɔgbɛ xá nǔwukpikpé yetɔn bo na dó d'alɔ wamamɔnɔ yetɔn lɛ kpo mɛ e nɔ d̩ɔ sinsɛn ayí lɛ é kpo.
- Baptem nyí d̩ɪd̩ dó sin mɛ (nylɔ mɛ) bɔ é nɔ jɛ d̩ɔ kú metɔn gudo tlolo nú hwehuhu. [Piyée d̩ɔ d̩ɔ 1 Piyée 3:21 mɛ d̩ɔ "baptem nɔ hwlen mi gán din - é nyí nǔ kwijikwiji e d̩ɔ agbaza mɛ é síś sīn wɛ ǎ, lo ɔ, ayixa d̩agbe byó Mawu wɛ - gbɔn fínfín sín kú Jezu Klísu tɔn gblamɛ."]
- **Ye gbá xɔ lɛ ǎ.**
- Klisanwun e zin bo ko mɔ nǔ kpón é dé wɛ nɔ kplón azɔ́ mɛ. [Mesédó lée, gbeyíd̩ lée, Wɛn ɔagbejlát lée kpódó past̩ lée kpó, kpódó m̩si lée kpó. (Efɛzinu lɛ 4:11) [Kpón nǔkplɔnkplɔn BibleWay tɔn Mesɛnt̩ Klisu tɔn lɛ] È klán
- ye dó sinsɛn lɛ mɛ ǎ. Ye bí wɛ d̩ɔ Klisu mɛ gbɔn kú e ye kú nú hwehuhu é gblamɛ, è d̩ɔ ye gbɔn sín mɛ nyí dó mɛ gblamɛ, Mawu fín ye sín kú bo huzu nǔd̩ɪd̩ gbigbɔ tɔn yɔyɔ e d̩ɔ gbè é dé, bo s̩ ye dó Agbaza Klisu tɔn mɛ. [Kpón nǔkplɔnkplɔn BibleWay tɔn e nyí Bǔ d̩ɔ Klisu mɛ é].

Nǔ e è na d̩ɔ lɛ é kpo w̩d̩xámɛ lɛ kpo

Nǔwlan̩t̩ Klisanwun nukɔntɔn e è nɔ yl̩ hwehwe d̩ɔ "t̩ɔgbó sinsɛn tɔn" lée, bɔ w̩gbójín̩t̩ lée kpódó w̩gbójín̩t̩ e wlan̩ nǔ e è s̩ d'ayí bɔ è zán d̩ɔ w̩ma él̩ mɛ lée kpó d̩ɔ xó dó wǔ tɔn lée ɔ, gbigbɔ mímé wɛ yé s̩ dó wlan̩ Alɛsándlu Yɔyɔ sín w̩gbójín̩t̩ lée d̩hɔn ǎ. Hwehwe ɔ, nǔkplɔnmɛ e wema wlan̩t̩ dé lɛ d̩ɔ dó nǔ dé lɛ wu é nɔ klán gbè xá tinmɛ e wema wlan̩t̩ d̩ɔ e d̩ɔ hwe d̩okpo ɔ nu lɛ é na lɛ é, bɔ è nɔ lin d̩ɔ ye kún sɔgbɛ xá wemafɔ lɛ ó. Nugbɔ ɔ, wema wlan̩t̩ dé lɛ d̩ɔ d̩ɔ nǔkplɔnmɛ kpo nǔd̩ɪd̩ kpo dé lɛ nyí nǔkplɔnmɛ gǔfɔndómawuji tɔn dé lɛ. É d̩ɔ m̩ɔ, nǔ e ye wlan̩ lɛ é nɔ na nǔ xɔ akwɛ dé lɛ dó nǔwiwa e d̩ɔ sinsɛn dé lɛ mɛ d̩ɔ xwè kanweko nukɔntɔn lɛ mɛ é wu, bɔ lee ye nɔ lín dó mesédó lɛ gbɔn é ɔ, m̩ wɛ nǔkplɔnmɛ kpo nǔwiwa e ma sɔgbɛ ǎ lɛ é kpo sixu sukpr̩ s̩ é nɛ.

Hwe e è dó mɛ lɛ é gègè, enyi é ma nyí gègè yetɔn ǎ ɔ, Klisanwun-nyijet̩ pagáwun lɛ tɔn wɛ à? ayi d̩ɔ wɛ é cí d̩ɔ é sɔgbɛ nú mɛ d̩okpo d̩okpo d̩hɔn. Cobonu è na yí gbè d̩ɔ ye nyí nǔgbɔ ɔ, ye nɔ **.è d̩ɔ na gbéjé kpón** .kpo xógbɛ e d̩ɔ Biblu mɛ bɔ è s̩ d̩ɔ kp̩ lɛ é kpo.

1. Dò nǔkplɔnkplɔn d̩okpo d̩okpo gudo ɔ, è d̩ɔ na kplón nǔ dó xó alǒ hwe e è dó mɛ é d̩okpo d̩okpo jí d̩ɔ gbɛta kpeví kpeví lɛ mɛ, bɔ mɛ e d̩ɔ nǔkplɔnkplɔn ɔ mɛ lɛ é d̩okpo d̩okpo sixu kàn nǔ byɔ alǒ xò nǔ kpón dó nǔ e mɛ d̩ɔ wá gbɛta ɔ kɔn é jí. Enyi gbɛta ɔ yí gbè d̩ɔ xó dé alǒ hwe e è dó mɛ é dé sɔgbɛ ɔ, enɛ gudo ɔ, è d̩ɔ na gbló ada nú nǔkplɔnkplɔn ɔ nú gbɛta d̩axó lɛ bo na lɛ kàn nǔ byɔ ye bo lɛ d̩ɔ tagba d̩ɔ lɛ. Enɛ d̩ɔ na na nukún̩n̩m̩jɛn̩m̩ e zawɛ bo lɛ sɔgbɛ é dé, bo na lɛ d'alɔ bɔ è na d̩ɔ lee é nɔ cí d̩ɔ è d̩ɔ huzuhuzu dé hɛn gannugánnú wɛ d̩ɔ nɔví sunnu kpo nɔví nyɔnu kpo e ma tuùn nǔ ǎ lɛ é jí é sín.

2. Cobonu è na d̩ɔ nǔwiwa d̩ɛbǔ e è mɔ d̩ɔ é kún sɔgbɛ xá wemafɔ ó é ɔ, è d̩ɔ na s̩ hwenu dé d̩ɔ vo, bo na lɛ d̩ɔ tuto dé ayí bo na dó d̩ɔ d̩ɔ vogbingbɔn e d̩ɔ nukún̩n̩m̩jɛn̩m̩ agɔ, linlin alǒ tagba lɛ tentin é. Nɔví sunnu alǒ nɔví nyɔnu Klisanwun d̩okpo d̩okpo d̩ɔ na d̩ɔ ali bo na kplón nǔ, kàn nǔ byɔ alǒ t̩lɛ xò nǔ kpón dó nǔ e è wá gbɛta ɔ kɔn na lɛ é d̩ɔ alǒ bí jí d̩ɔ ninɔmɛ e mɛ .

wanyiyi. Ené gudo ɔ, è dọ na zán ε κρεδέ κρεδέ enyi è mɔ ɔ nũ e è wá gbeta ɔ kɔn na é kún sɔgbe ó ɔ nε.

3. È dọ na bló huzuhuzu le dọ huzuhuzu le wu kpowun ă.

Đò nũkplɔnme e è bló dọ azān ɔɔwe dé díe é dé me ɔ, gbēta Barna tɔn dè Who is Active in Group Expressions of Faith tɔn bɔ ye ba dò nú nũ dó me e dọ Amérique bo nɔ d'ab dọ nũdidi yetɔn me kpo kanɔodonũwu kpo le é wu. Nũkplɔnkplɔn ɔ na nukúnnúmɔjenũme elɔ le:

1. 53% me e nɔ yi sinsen le é tɔn we nyí nyɔnu [50,7% me e dọ États-Unis le é tɔn].
2. 56% me e nɔ yi sinsen xwegbe tɔn le tɔn we nyi sunnu.
3. Me e nɔ yi sinsen le é 67% we wlí ab.
4. 50% me e nɔ yi amisa xwegbe le tɔn we nyi sunnu bɔ 50% we nyi nyɔnu.
5. 56% me e nɔ yi sinsen le é tɔn dọ xwè 45 alǎ hú mɔ (me e dọ tò ɔ me le é sín kén nyí 52%); 44% we nyi 18 je 44.

6. Xwè e me e dọ sinsenxɔ xwégbe tɔn le me é nɔ dọ é nyí 56 bɔ mejitɔ vĩ kpeví le tɔn le nɔ dọ ye me ă.

7. È dọ wen ɔ me e dọ Totaligbé-Zānzānhweji le é kún nɔ w'azɔ dọ gbēta kpeví kpeví le me ó.
8. Gbadahweji nu le we dọ me e nɔ d'ab dọ sinsenxɔ xwégbe tɔn le me hugān le é.
9. Tofɔligbé nu le we ma nɔ dọ me e nɔ yi sinsen xwégbe le é ă có, ye ka nyí 1/2 dọ gbēta kpeví e nɔ wá sinsen ɔ me le é me.
10. Katolika le 6% jen nɔ yi amisa xwegbe tɔn le me.
11. Protestant wendagbejjilatɔ le we d'ab dọ nũwiwa ené le me hugān.
12. 26 je 30% me wiwi le tɔn we nyi me e nɔ d'ab dọ gbeta kpevi le kpodo agun xwegbe tɔn le kpo me (me wiwi to ɔ tɔn le sin 13% we).
13. 67% me e nɔ yi amisa le tɔn nɔ xa Biblu ɔ dọ "amisa sin azɔme" le sin kɔxota.
14. 84% me e nɔ yi agun xwegbe le tɔn nɔ xa Biblu ɔ dọ "agun sin sinsen le" sin kɔxota.
15. Đò sinsen e bɔkun le é me ɔ, sinsen e dọ xwégbe le é kpo me e nɔ wá kplé le dọ gbēta kpeví kpeví le me le é kpo nɔ w'azɔ hugān bo nɔ kplɔn/xa Biblu lobo nɔ ba na:
dẹ. Đǎ ayi fí e Klisu kpo Xó tɔn kpo dè é wu.
b. Mi dọ wanyiyi sín kancica ɔagbe dé nú miđée .
c. Mi yi gbè ɔ me bo kplɔn nũ me le bonu ye ni huzu ahwanvu nú ɔagbe yetɔn kpo susu Mawu tɔn kpo .

Nũ E Nɔ Kpé Nukún Dó Sinsen ɔ Wu le É

Đò sinsenxɔ klewun le kpo xwégbe tɔn le kpo sín azɔ le bí me ɔ, nũ e nɔ ɔu ayi me nú me le é tfin alǎ dọ na tfin .

dẹ. nɔ gbejí nú nũkplɔnme Klisu kpódó mesédó léε kpo tɔn.

b. sinsen e è ko dọ ayí d'ayí le é gbídígbídí alǎ kpo dọ te

1. É na dó wusyen lanme nú me le ɔ ye ni jó sinsen xóxó ɔ dó.
2. Sinsenxɔ gègè kpo Wemaxɔme Biblu Tɔn le kpo na sú.
3. È na dọ na sú ten mímé mĩtɔn le.
4. È na nya pastɔ gègè sín azɔme.

5. È na òu dò sinsen-biblo, nùkplònmè adingban tòn le kpo nũnyanyawiwa le kpo jí ă.

6. Nukònninò na bú.

7. Linlin e gbòn vo le é na wá.

8. Mè e nò kpé nukún dó mè òvo le wu le é jexa bo na kpé nukún dó mè òvo le wu ă.

9. Găñ e dọ hìnhlòn le é na kp'acè dó kplé le jí.

10. Agun xwégbe tòn le sín linlin ò sun 6 wè bò n'è sinsen Klisanwun le tòn ka na nò gbè gbòn.

11. Mè e ma nò yì sinsen ă le é kpo jonò le kpo na kpéwú bo na mò sinsen ò ă, dọ è wlan nũ dó wema alokan tòn jí ă.

12. Ye ko sa yeðee nu akòta òee nò gbè kpodo hwehuhu kpo ò emi kun na "Yi Sinsenò mè" a.

13. Ye nò sò sinsen mè òkpo òkpo tòn kpo mè òkpo òkpo tòn kpo dọ nukòn.

14. Ye ko jla nũdìdì sín gbè mèðesunò tòn dé dọ.

15. È na hen sinsen Orthodoxe tòn dọ te ă .

16. Sinsen-nùkplònmè gbè tòn le na wá gbakpé.

17. Xóðìdì le kpo Biblu kpinkplòn sín wemaxòmè e è nò bló dọ sèn linu le é kpo na bú bò nũdìtè e ma kplón nũ ă le é na wá. wikipedia.org/wiki/ahun_kplékplé

Fite Wèndagbe Klisanwun Tòn ka Gosin?

Mí wá nũwiwa sinsen tòn e nyí nũ mímé hú bí é òkpo jí: wèndagbejjilazò ò. Sún xóðìdì ò sìn bò sinsen-biblo Protestant le tòn huzu hanjiji sín xwè dé dọ akpáxwé òaxó dé mè. Sún xóðìdì ò sìn bò mè e nò wá sinsenzò Aklunòzàngbe zănzăñ tòn é na je dò.

Xóðìdì ò wè nyí dódó sinsenzò Protestant le tòn. É ko dọ az'wà wè ganxixò òhun nú xwè kanweko atóón. Aklunòzàngbe zănzăñ tegbe ò, pastò ò nò site dọ azinkpo tòn jí bo nò xwlé xóðìdì e nò sísé mè é dé mè e dọ nũ wà wè ă, bo dọ azinkpo jí le é.

Xóðìdì ò dọ taji sòm'ò bò é wè nyí nũ e wu Klisanwun gègè nò yì sinsen é. Nugbò ò, hwehwe ò, lee xóðìdì ò nyó sò é wè nò zón bò è nò gbéjé sinsenzò ò bí kpón. Kanbyò mèðe ò nè agun ò ò gbòn ò aklunòzàngbe e wa yì ò mè bò a na òìbla mò tinmè wèn ò tòn. Dò klewun mè ò, linlin Klisanwun hwe mītòn nu tòn nò sò xóðìdì ò jlé dó sinsen-biblo Aklunòzàngbe tòn wu hwehwe. Am'ò, é fó dọ fine ă.

Sún xóðìdì ò sìn bò a ko òe nũduðu gbigbò tòn e dọ taji hugăñ nú nũdìtò maxamaxa le é sìn (m'ò wè è nò lin gbòn é). É dọ m'òcò, nũgbo e kpaca mè é wè nyí ò xóðìdì égbé tòn kún dọ dodó dọ Nũwlanwlan le mè ó. É nyó wà ò, è yì dọ aca pagáwùn le tòn mè, bo hen è sù lobo yì dó nũdìdì Klisanwun tòn mè. Am'ò, nũ òvo le kpo.

Xóðìdì ò nò òe nũ e wu YAHUAH bló kplédók'òp'ò òaxó ò é sín nũ mè tawun. Bò é ka kàn nukonyiyi gbigbò tòn nũgbo nũgbo kpèdè.

Wendagbejjlazɔ ɔ kpo Biblu ɔ kpo

É dò wen dɔ me e dò akpáxwé kpedé e wá yí le é xà we é na yí gbè dɔ: "Me le jla wen ɔ bí gbɔn Biblu ɔ me. Nugbɔ ɔ, wendagbe ɔ jinɔn wemafɔ le jí!" Nugbɔ we dɔ Mawuxówema ɔ dɔ sunnu kpo nyɔnu kpo e jla wen ɔ le é sín tan. Amɔ, vogbingbɔn dɔxó dé dò wendagbejjla kpo nǔkplɔnme e Yesinsen sɔ d'ayi me nú me bɔ è tinme dò Nǔwlanwlán ɔ me é kpo wendagbejjla hwe mǐtɔn nu tɔn kpo tentin. È nɔ dɔbla wɔn vogbingbɔn ene hwebɔnu, dɔ è ko bló bɔ mǐ nɔ xà nǔwiwa mǐtɔn égbé tɔn le dò Nǔwlanwlán ɔ me dò manywe me. Ene wu ɔ, mǐ nɔ yí gbè nú pulpiterism égbé tɔn ɔ dò nǔwanyido me dɔ é sɔgbe xá biblu. Mi nú mǐ ni dè ene xlé kpedé. Xóɔɔɔ Klisanwun tɔn égbé tɔn ɔ dɔ nǔ elɔ le:

- Nǔ e nɔ je hwehwe é dé we-è nɔ xwlé me kpo gbejininɔ kpo sín kplɔngbasá ɔ jí é hwe bí ɔ, azɔn dɔkpo dò aklunɔzán gbla dɔkpo me.
- Me dɔkpo ɔ we nɔ xwlé xóɔɔɔ ɔ me, dò taji ɔ, pastɔ ɔ alɔ xóɔɔɔtɔ jonɔ e è sɔ é dé we nɔ xwlé me. É nɔ xwlé
- tóɔɔɔmetɔ e ma nɔ wà nǔ dɔbǔ á le é-dò taji ɔ, xóɔɔɔ dɔkpo géé we. Xóɔɔɔ alɔkpa e è kplɔn é dé we-bo dɔ tuto tawun tawun dé. Hwehwe ɔ, xóta nukɔntɔn ɔ, nǔ taji atɔn je atɔɔn kpo xóta gudo tɔn dé kpo we dò me.

Sɔ ene jlé dó wendagbejjla alɔkpa e xó Biblu dɔ é wu. Dò Tanach (Alexwé Xóxó ɔ) me ɔ, sunnu YAHUAH tɔn le nɔ jla wen ɔ bo nɔ lé kplɔn nǔ me. Amɔ, xóɔɔɔ yetɔn sɔgbe xá xóɔɔɔ hwenenu tɔn á. Nǔ e dò wendagbejjla kpo nǔkplɔnme Tanach tɔn kpo me le é díe:

- Tóɔɔɔmetɔ le nɔ d'alɔ dò nǔwiwa le me kpo kandodonǔwu kpo.
- Gbeyidɔ le kpo vɔsanúxwlémawutɔ le kpo nɔ dɔ xó dò hweɔelenu, bo nɔ lé dɔ xó sín agban kpinkpen dé jí, é nyí dɔ ye nɔ dɔ xó sín wema e è sɔ d'ayi é jí á.
- Nǔ dɔbǔ xlé dɔ gbeyidɔ Tanaki tɔn le alɔ vɔsanúxwlémawutɔ le nɔ xwlé xóɔɔɔ togun YAHUAH tɔn me hwehwe á. É nyí wà ɔ, lee wendagbejjla Tanach tɔn nɔ jla gbɔn é nɔ je dò fí dé le, bo nɔ dò jlé jí, bo nɔ lé hun nú tóɔɔɔmetɔ le bɔ ye na d'alɔ d'eme.

Mi wá Akɔjjje yɔyɔ (Alenuwema Yɔyɔ) ɔ kɔn dɔn. Mesi Yahushua nɔ jla wendagbe ɔ hwehwe nú tóɔɔɔmetɔ dɔkpo ɔ á. Wendagbejjla tɔn kpo nǔkplɔnme tɔn kpo gbɔn alɔkpa vovo gègè me. Bɔ É jla wen tɔn le me vovo gègè. (Nǔgbo ɔ, é sɔ nǔkplɔnme tɔn gègè dɔ ahwanvu tɔn le jí. É dò mɔ́cɔ́, wen dèdèe é nɔ hen wá nú ye le é nɔ wá je yeɔesunɔ jí hwebɔnu, bo nɔ lé nyí wen e ma dò dandan á le é.)

Dò kpɔndéwú dɔkpo ɔ xwixwedó me ɔ, wendagbejjla mesédó le tɔn e è wlan dó Mesédó le me é dɔ nǔ elɔ le:

- o É nɔ je fí dé le.
- o È nɔ xwlé me dò hwenu bunɔ dé le nu, bo na dó sixu dí xwi xá tagba tawun tawun le. É
- o nyí nǔ e è bló dò hweɔelenu é dé, bo lé dɔ tuto xógbé tɔn á.
- o Hwehwe ɔ, xóɔɔɔdɔkpɔ sín xó we é nɔ nyí (tinme tɔn we nyí dɔ é nɔ byɔ xósin kpo nǔ e tóɔɔɔtɔ le nɔ dɔ te le é kpo) hǔ xóɔɔɔ me dɔkpo géé tɔn (xóɔɔɔ e nɔ xlé ali me dɔkpo é).

Mǎđokpo ɔ, Akɔjije Yɔyɔ (Alenuwema Yɔyɔ) sín wema le xlé ɔ sinsenzó Xó YAHUAH tɔn ɔ gosin kplékplé yetɔn le bí gón ɔ kplé yetɔn le me." kpo wědexáme kpo sín azówiwa "me ɔokpo ɔokpo tɔn" ene ɔ la nyí xóɔɔkɔkɔ tɔn (1 Kɔlentinu le 14:29) bo è nɔ ɔ wuntun tɔn gbɔn nǎ e è nɔ ɔ te le é gblame (1 Kɔlentinu le 14:30 Mǎđokpo ɔ, wědexáme e mexo agun tɔn xá ɔ me tɔn le nɔ na me le é nɔ nyí nǎ e è ma ko lin á é).

Đò klewun me ɔ, xóɔɔ hwe mǐtɔn nu tɔn e è nɔ xwlé me bonu Klisanwun le na ɔ é nyí jonɔ nú Tanakh (Alɔxwé Xóxó ɔ) kpo Alɔxwé Yɔyɔ ɔ kpo bí. Nǎ ɔebǔ ɔ Mawuxówema ɔ me bo xlé ɔ é tǐn ɔ kpléɔkɔkɔ Mesiya tɔn nukɔntɔn le hwenu á."

Enyi è gbéjé wen mesédó le tɔn e è jla ɔ Mesédó le me é kpón ganji ɔ, è na mɔ lee é je yedesusɔ jí bo ma ka nyí xógbe ɔ é á. Đi kpóndéwú ɔ, kpón Mesédó 2:14-35, 7:1-53, 17:22-34.

Xwè kanweko wegɔ ɔ sín vivonu we è mɔ fí e Klisanwun le nɔ jla wen ɔ ɔ hwehwe bo è wlan dó wema me je nukɔn hugán é. Clément de Alexandrie vé nǐ ɔ xóɔɔ le kún nɔ wà nǎ kpedé dó huzu Klisanwun le ó wutu.

É ɔ mǎcó, è tuùn ɔ xóɔɔ ɔ kún kpa me ó có, é huzu nǎ e è nɔ wà ɔ nǎɔtɔ le tentin é ɔ ɔ xwè kanweko eneɔ ɔ me.

Ene fón nǎkanbyɔ e ɔ wǎn é ɔ dó te. Enyi è ma tuùn Klisanwun xwè kanweko nukɔntɔn ɔ tɔn le ɔ wendagbejjlazó yetɔn wu á ɔ, mǎ gón we Klisanwun e bo d'ewu le é ka yí xóɔɔ ɔ ɔ? Xósin ɔ ɔ ɔ we ɔ: È yí xóɔɔ Klisanwun tɔn sín pagáwùn sín aca Glekinu le tɔn me!

Bo na dó mɔ xóɔɔ ɔ sín ta le ɔ, mǎ ɔ na lekɔ yí xwè kanweko atóngɔ ɔ J.H.M. È nɔ xɔ susu nú nǎnywe xwitixwitizówatɔ le ɔ we ɔ xóɔɔ (xóɔɔ e nɔ ɔn me é sín nǎnywe) ayí. Ye nɔ yí ahwanvu le, bo nɔ byɔ akwe nú xóɔɔ yetɔn le.

Sophiste le nyí xóɔɔkɔkɔtɔ nukúnɔje le. Ye nyí gán ɔ xógbe e nɔ ɔn me le é, lee è nɔ cí ɔ agbaza lixo é kpo xógbe e è nɔ zán ɔ nǎnywe xwitixwiti linu le é kpo zinzan me bo nɔ "sa" xó yetɔn le. Hwenu ɔ yiyi we é ɔ, è wá xɔ akwe nú lee sophiste le nɔ wlan nǎ gbɔn é, lee ye nɔ cí é kpo lee ye nɔ ɔ xó gbɔn é kpo hú lee ye nɔ ɔ gbɔn é. Ene ɔ ji sunnu gbeta ɔ bo ye huzu xogbe ɔagbe ɔagbe le, "bo nɔ kplɔn abkpa ɔagbe ɔagbe le." Nǎgbo e ye nɔ jla le é nyí nǎ e è ma sixu mɔ nukúnú je me á le é, é nyí nǎgbo e è nɔ zán ɔ gbézán yedesusɔ tɔn me le é á. Ye tuùn nǎ dó lee nǎ le cí é wu, é nyí hú ɔ ye ni xwedó nǎ e ɔ ye me le é.

Avɔ bunɔ e ye nɔ dó le é we nɔ ɔ yedée xlé. Ye me ɔ le ɔ fí e ye nɔ nɔ é ɔ, bo ye nɔ xwlé wendagbe ɔ hwehwe nú tóɔmetɔ ɔokpo ɔ le. Me ɔevo le nɔ yí tome bo nɔ xwlé xóɔɔ yetɔn e è jlaɔ le é me. (Ye mɔ akwe gègè hwenu e ye wà mǎ é.)

Tsisa Kpléklé Devo Sín Wiwá

Ðò xwè kanweko atɔngɔ ɔ me ɔ, è dɔ tenme dé ayí hwenu e sinsenzó meɖesunɔ tɔn bú sín agbaza Klisu tɔn me é." Hwenenu ɔ, azɔwatɔ Klisanwun tomeyitɔ le tɔn gudogudo tɔn e nɔ dɔ xó sín agban kpinkpen dé kpo jidɛ e dɔ yedɛsunɔ sí é kpo me é jó tan sinsen ɔ tɔn le dó. Bo na dó sú dò yetɔn ɔ, sinsengán le je dɔde jí. liturgique "kpléklé kpléklé" ɔ dɔ "sinsenzó" dé huzu we.

Ee tutome ɔaxó dé je dɔ dɔ jí é ɔ, linlin "sinsen-núklɔnmetɔ" dé tɔn tɔn. Ðò huzuhuzu ene le nukɔn ɔ, Klisanwun e dɔ azɔwà we le é mɔ wuvɛ bo na byɔ sinsenzó ene e dɔ huzuhuzu we é me. Fí dɛbũ sɔ de bɔ yɛ ná zán nũníná yɛtɔn léé á. Ðò xwè kanweko enegɔ ɔ me ɔ, sinsen ɔ ko huzu tutoblonunu dé bĩ mlémlé.

Hwenu e nũ ene dɔ jije we é ɔ, xóɖɔtɔ pagáwùn le kpo tame-núklɔnmetɔ le kpo gègè dɔ Klisanwun huzu we. É sín ene wu bɔ tame-núklɔnme pagáwùn tɔn le byɔ Klisanwun le me dɔ manywe me. Me ene le gègè huzu sinsen-núklɔnmetɔ le kpo gán le kpo dɔ sinsen Klisanwun nukɔntɔn ɔ tɔn me. È nɔ ylɔ yɛ dɔ "tɔgbó agun tɔn léé", bɔ nũwlanwlan yɛtɔn dé léé kpo dɔ mĩ me.

Ene wu ɔ, linlin pagáwùn tɔn e dɔ dɔ xóɖɔtɔ azɔtuuntɔ e è kplɔn azɔ dé we nɔ xwélé xóɖɔɖ le me bo nɔ sú akwe dé é byɔ hun Klisanwun le tɔn me tɔn. Mi dɔ ayi wu dɔ linlin "klɔnmetɔ e è nɔ sú akwe na é" ɔ gosin Glekigbe me, é nyí Ebléegbe me á. Aca we é nyí nú mɛsi Ebléegbe tɔn le dɔ ye ni kplɔn azɔ dé, bo ma wá yí akwe dɔ nũklɔnme yetɔn le sí ó.

Nũ e tan ɔ tɔn kɔ dó é we nyí dɔ xóɖɔtɔ pagáwùn xóxó ene le (ee huzu Klisanwun din le é) je xóɖɔɖ sín nũwukpikpé Glekinu le kpo Hlɔmanu le kpo tɔn yetɔn le zán jí nú nũ Klisanwun tɔn le. Ye na jinɔn zinkpo yetɔn jí bo na tinme wema mímé e dɔ Nũwlanwlan le me é, lee nũnywe xwitixwitizɔwatɔ ɔ na na tinme wema mímé e sekpo Homer é tɔn gbɔn é dɔhun. Enyi a sɔ xóɖɔɖ pagáwùn tɔn xwè kanweko atɔngɔ ɔ tɔn dé jlé dó xóɖɔɖ e tɔ sinsen ɔ tɔn le dɔkpo xwélé me é wu ɔ, a na mɔ dɔ lee è bló tuto ɔ gbɔn é kpo xógbe e è zán le é kpo bĩ we dɔ yedéé tawun.

Ene wu ɔ, è dɔ xóɖɔɖókpɔ sín alɔkpa yɔyɔ dé jì we dɔ sinsen Klisanwun tɔn me, é we nyí dɔ è nɔ tɛdɛ xógbe ɖagbedagbe le jí, xógbezɔnme e gɔngɔn le é jí, xóɖɔɖ ɖagbedagbe le jí, kpo xóɖɔɖ me dɔkpo géé tɔn kpo jí. Nũwiwa sín alɔkpa dé we bɔ è bló bo na dó hen me dɔ awájije me, lobo na lé dɛ nũwukpikpé xóɖɔɖ tɔn xlé. Xógbe Glekinu le kpo Hlɔmanu le kpo tɔn we. Bɔ me dɛdɛe è kplɔn azɔ dɔ ali ene nu le é keɖe we è na gbè bɔ ye na dɔ xó dɔ kpléɖókpɔ ɔ jí! (Nũ ene le dɛ ka cí nũ e è tuùn é dɔhun à?) Akwé dé dɔ xó ɔ gbɔn lé: "Xóɖɔɖókpɔ dé we nyí dɔ è ni jla wen Klisanwun tɔn dɔ bĩbɛme ... amɔ, hwenu e wemaxme xóɖɔɖ tɔn e dɔ Totaligbé le é hen wen Klisanwun tɔn ɔ dɔ te é ɔ, ye sɔ wen Klisanwun tɔn ɔ dó dɔ nũ ɖevo tawun. Oratory tended to take place of the great oravers. nũ e je é jiwũ nú Yahushua Moshiaç Bɔ xóɖɔɖókpɔ e dɔ xóɖɔtɔ ɔ kpo tóɖóétɔ ɔ kpo tentin é wá huzu xóɖɔɖókpɔ dɔkpo géé.

Đò xógbe ɔevo me ɔ, wendagbejjila Glekinu le kpo Hlmanu le kpo tɔn dyc nũɔɔɔ'ayĩ, nũ má xá me ɔò agbawungba kpo nũkplɔnme e gbigbo ɔè é kpo. Xóɔɔɔɔ ɔ huzu wũjɔme ɔaxó e sinsengán le nɔ ɔó é, ɔó taji ɔ, yehwengán le. È ɔó na kplɔn nũ me mɔhun le ɔò wemaxɔme xóɔɔɔɔ tɔn le cobo na kplɔn lee è nɔ ɔó xó gbɔn é. Mekplɔnkplɔn ene mevo ɔ, è na gbè Klisanwun ɔé ɔó é ni ɔó xó nú togun Mawu tɔn ă. Đò xwè kanweko atɔngɔ ɔ me ɔ, Klisanwun le nɔ yɔ xóɔɔɔɔ yetɔn le ɔó homélie, xókwín ɔokpo ɔ e xóɔɔɔ Glekinu le nɔ zán nú xóɔɔɔ yetɔn le é we. Égbé ɔ, meɔé sixu yì wemaxɔme sinsenzówiwa tɔn e è nɔ yɔ ɔó homilétique é ɔé, bo na dó kplɔn lee è na jla wen ɔ gbɔn é. È nɔ kplɔn Homiletique dó mɔ "nũnywe xwitixwiti, bo nɔ zán xógbe ɔɔɔ sín sɛn le, bɔ ye nɔ bésín Grèce kpo Hlma kpo."

Đò xógbe ɔevo me ɔ, homilies (xóɔɔɔɔ le) alɔ homilétiques (nũkplɔnme wendagbejjila tɔn) le ɔé gosin Klisanwun le me ă. È fin yè ɔo pagáwun léé sí. Tɔsisa e me è hen nũ kwiji ɔé é ɔevo byɔ nũɔɔɔ Klisanwun tɔn me, bo bló bɔ sin tɔn le cí kó ɔɔhun. Bɔ tɔsisa ene nɔ sà syensyen égbé lee é nɔ sà gbɔn ɔò xwè kanweko eneɔo ɔ me é ɔɔhun.

Klisɔtɔmu kpo Oguŕtinu kpo

Jean Chrysostom nyí ɔokpo ɔò xóɔɔɔ Klisanwun nukúndɔji hwe tɔn nu tɔn le me. (Chrysostom sín tinme we nyí "nu siká tɔn.") Constantinople ko sè "xóɔɔɔ e ɔó hlɔnhlɔn, bo nɔ kón, bo nɔ lé ɔò wen é" kplɔn ă, lee Chrysostom jla gbɔn é. Wendagbejjila Chrysostom tɔn nɔ ɔɔn me sɔmɔ bɔ hwedelenu ɔ, me le nɔ xò ali yetɔn zle bo nɔ yì nukɔn bo na dó sè xó tɔn ganji.

Đó è na e nũnina xóɔɔɔ tɔn e nɔ nyí gab é ɔò jwamɔ linu wutu ɔ, Chrysostom kplɔn lee è nɔ ɔó gbɔn ɔò nũnywe xwitixwitizɔwat nukúndɔji xwè kanweko eneɔo ɔ tɔn e nɔ nyí Libanius é gló é. Hwenu e é ɔò kúzán tɔn jí é ɔ, Libanius (Chrysostom sín mekplɔnmetɔ pagáwun tɔn) ɔó ɔó emi na ko nyí me e jexa emi hugăn é "enyi Klisanwun le ma ko fin emi ă ɔ" (Hatch, Influence des idées et usages grecques, 1999).¹⁰⁹).

Xóɔɔɔ tɔn le ɔó hlɔnhlɔn sɔmɔ bɔ hwehwe ɔ, alɔxixo agun ɔ tɔn le nɔ ɔó xóɔɔɔ tɔn le te. Chrysostom xwlé wendagbe ɔé gbè ɔokpo bo gbé alɔxixo ɔó é kún jexa ɔò xwé Mawu tɔn gbè ó. Amɔ, agun ɔ yí wăn nú xóɔɔɔ ɔ sɔmɔ bɔ enyi é jla wen ɔ fó ɔ, ye nɔ xò alɔ lee é na bo nyí gbɔn é. Tan ene xlé hlɔnhlɔn e xógbe Glekinu le tɔn ɔó bɔ è ma sixu kplɔn ă é.

Mĩ sixu xɔ susu nú Chrysostom kpo Augustin kpo (354-430), ee nyí meši xóɔɔɔ tɔn ɔ'ayĩ é, ɔó ye bló bɔ xóɔɔɔ ɔò tenme jí nyí akpáxwé ɔé ɔò nũɔɔ Klisanwun le tɔn me." Đò Chrysostom me ɔ, xóɔɔɔ Glekinu le tɔn yì jĩ. ɔó "wendagbejjilatɔ ɔó na w'azɔ nú hwenu línlín ɔò wendagbejjilazɔ tɔn le jí cobo na mɔ hlɔnhlɔn xóɔɔɔ tɔn."

Đò Augustin me ɔ, xóɔɔɔ Latéengbe tɔn ɔ yì jĩ tawun. Xóɔɔɔ Latéengbe tɔn sín alɔkpa ɔ nɔ sɔ ayi ɔó ayikúngban jí hú lee è nɔ xwlé nũ gbɔn ɔò Glekigbe me é. É sɔ ayi ɔó "gbetɔ yaya" jí, bo xlé ali walɔ ɔagbe ɔé bɔ é bɔkun hú mɔ. Zwingli sɔ John Chrysostom dó ɔó kplɔndéwú tɔn ɔò wendagbejjilazɔ ɔ me, bɔ Luther sɔ Augustin dó ɔó kplɔndéwú tɔn." Latéengbe kpo Glekigbe kpo sín alɔkpa le bĩ we ɔó xógbe e è nɔ zán dó ɔó xó dó wemaɔ ɔokpo ɔokpo jí é ɔé, bo nɔ lé ɔó xógbe e è nɔ zán dó jla nũ le ɔó é ɔé. É na bo tle nyí mɔɔ, Chrysostom kpo Augustin kpo nɔte ɔò kúnkan 1914 tɔn me.

sofiste Glekinu le tɔn le. Ye na mi xogbe Klisanwun tɔn e è jladó le é. Ye na mi xodidɔ "Klisanwun" tɔn: biblu me we e de, amɔ, Glekigbe me we e de."

Lee Wɛndagbejjila Nɔ Wà Gbɔn Sinsɛn ɔ Gbɔn É

È nɔ dɔ sísí nú xódidɔ e è nɔ bló dò aca me é nú xwè kanweko atóón có, é ka wà nǔ dɔ sinsɛn ɔ wu dò ali gègě nu.

Dyɔ, wɛndagbejjilazɔ ɔ nɔ zɔn bɔ wɛnjlatɔ ɔ nɔ nyí me e nɔ wà nǔ dagbe hugǎn dò kplédókɔpɔ sinsɛn tɔn e è nɔ bló hwehwe é me é. Ene wu ɔ, enyi é nyí hugǎn ɔ, è nɔ dɔ dogbó nú alɔdídɔ agun ɔ tɔn, bo nɔ lé dɔ dogbó nú alɔdídɔ dò nǔwiwa nyanya le me. Xódidɔ ɔ nɔ bló bɔ sinsɛnɔ ɔ nɔ huzu wɛndagbejjilazɔwaten dé. Agun ɔ nɔ wá gblé bo nɔ huzu gbɛta nǔkpɔntɔ e ma nɔ dɔ xó ǎ le é tɔn dé, bo nɔ dò nǔwiwa dé kpɔn we. Ten dɛbǔ dɛ bonu è na dɔ xó te nú wɛnjlatɔ ɔ aló kǎn nǔ byɛ hwenu e é dò xódidɔ tɔn xwíle me we é ǎ. Wɛndagbe ɔ nɔ hen agbaza Klisu tɔn sín azɔwiwa cí jɔhɔn me bo nɔ lé wlí dɔ gankpá me. É nɔ bló bɔ wɔsanúxwíemawutɔ e nɔ setónú le é nɔ sù gbɔn gbè e è nɔ na me e nɔ xò kplé dò sinsɛn ɔ me le é gblame aklunzán gblame aklunzán gblame.

Wegɔ ɔ, hwehwe ɔ, wɛndagbejjilazɔ ɔ nɔ dɔ nukɔnyiyi gbigbo tɔn te. Dó é nyí nǔ e è nɔ wà dò ali dɔkpo jí é wutu ɔ, é nɔ dɔ wusyen lanme nú me dɔ è ni ma nɔ wà nǔ dɛbǔ ó. Xódidɔ ɔ nɔ glɔn ali nú sinsɛn ɔ bɔ é nɔ w'azɔ lee è lin gbɔn é ǎ. É nɔ hen sinsɛnzɔ mɛdesunɔ tɔn gló. É nɔ glɔn ali nú alɔdídɔ dò agbawungba. Ene nɔ zɔn bɔ nukɔnyiyi gbigbo tɔn togun YAHUAH tɔn nɔ lévɔ j'ayí.

Dó ye nyí Klisanwun wutu ɔ, ye dɔ na w'azɔ, enyi ye na zin ɔ ne (kpɔn Maki 4:24-25 kpo Eblée le 10:24-25 kpo). Mɛdɛbǔ nɔ sù gbɔn tódídɔ me dò aklunzán gbla dɔkpo dɔkpo me gblame ǎ. Nǔgbó ɔ, nǔ e gbé nya we è dɛ dɔ nǔkplɔnme Alesándlu Yɔyɔ ɔ tɔn me é dɔkɔpɔ we nyí dɔ è ni bló bɔ wǔjɔnú dɔkɔpɔ dɔkɔpɔ ní wa azɔ (Efezinu lé 4:11-16). É we nyí dɔ è ni dɔ wusyen lanme nú hagbɛ le dɔ ye ni hun nu dò kplé ɔ hwenu (1 Kɔlentinu le 12-14).

Xódidɔ e è nɔ bló dò aca me é nɔ dɔ dogbó nú nǔwiwa ene dɛsu.

Atɔngɔ ɔ, xódidɔ ɔ hen linlin sinsɛngán le tɔn e ma sɔgbe xá Biblu ǎ é dɔ te. É nɔ zɔn bɔ è nɔ ganje sinsɛngán le wu ze xwé wu bo nɔ lé dɔ azɔn. Xódidɔ ɔ nɔ zɔn bɔ wɛnjlatɔ ɔ nɔ nyí sinsɛnzɔwatɔ .
- me dɔkpo géé e dɔ xó dé bo jɛxa dɔ é. È nɔ wà nǔ xá me dɛvo le bí dɔ nǔdítɔ ten wegɔ ɔ dɔhun .
- zozo azinkpo dé dò cícící me. (Enyi è ma nɔ dɔ xo ene ɔ hwehwe ǎ ɔ, nujɔnu e è ma dɔ ǎ ɔ we)"

Nɛ pastɔ ɔ ka sixu kplɔn nǔ dò agbaza Klisu tɔn sín wǔjɔnú dɛvo le gón hwenu e ye dò xó dɔ we ǎ é gbɔn? Nɛ sinsɛn ɔ ka sixu kplɔn nǔ dò pastɔ ɔ gón hwenu e hagbɛ tɔn le ma sixu kǎn nǔ byɛ dò xódidɔ tɔn hwenu ǎ é gbɔn? Enyi nɔví sunnu le kpo nɔví nyɔnu le kpo nɔ dɔ xó dò kplé le jí ǎ ɔ, nɛ ye ka sixu kplɔn nǔ dò yedée gón gbɔn?

Xódidɔ ɔ nɔ zɔn bɔ "agun ɔ nɔ dò zɔ bo nɔ lé nyí mɛdesunɔ tɔn ǎ." É nɔ hen pastɔ ɔ sín nǔdudɔ gbigbo tɔn yí sín sinsɛn ɔ me ǎ. Bo nɔ lé hen sinsɛn ɔ sín nǔdudɔ gbigbo tɔn yí sín mɛdée gón ǎ. Dó hwejjɔ ene le wu ɔ, xódidɔ ɔ nyí dɔkpo dò ali dɔxó hugǎn e nɔ dɔ ali nú yehwɛnɔgánzɔ e dò azɔwà we é dé me!

Neneɔɔ ɔ, é nyó wà ɔ, wendagbejjilazó ɔ nɔ dè nŭwukpikpé yetɔn le sɪn, é nyó wà ɔ, é nɔ dè nŭwukpikpé yetɔn le kpò. É dò taji dɔ sinsenzówató le ni nɔ dɔ xó syensyen dó “me mímé le dídó nú sinsenzó ɔ” wu á, nŭgbo ɔ we nyí dɔ wendagbejjila hwe mĩtɔn nu tɔn e è nɔ jla dò aklunɔzán gbla le bí me é dó hɔnhɔn kpedé bo na sɔnŭ nú togun YAHUAH tɔn nú sinsenzó gbigbo tɔn kpo azɔwiwa kpo.

Amɔ, é blawu dɔ, me e dò YAHUAH me le é gègè nɔ yí wǎn nú wendagbejjilazó le sísé lee wenjlató gègè nɔ yí wǎn nú wendagbejjilazó ɔ gbɔn é dɔhun.

Dò vogbingbɔn me ɔ, nŭkplɔnme e è nɔ kplón me dò Alexwíí Yɔyɔ ɔ me é dó na sɔnŭ nú kplékplé ɔ bonu é na dó sixu w’azɔ sinsengán dé mevo.

Atɔ́ngɔ́ ɔ, xóɔɔdɔ égbé tɔn ɔ nɔ hen lè wá hwéhwe á. Wenjlató maxamaxa le nɔ dɔ xó dɔ nŭnywetó le dɔhun dó nŭ e ye ma ko mɔ kpón á é jí. É na bo nyí nŭ abstrait/théorique, devotionnel/inspiration, demandant/compulsant, alò ayidédayi/ayihun ɔ, wendagbe ɔ nɔ sɔ tódóétó le dó nŭ e è ko jla é sín nŭwiwa tɔɔɔ, nŭjɔnŭ tɔn dé me á. Ene wu ɔ, xóɔɔdɔ e è nɔ xwélé me é we nyí tɔlinlin kplɔnkplɔn dò ayikúngban xúxú jí! É dó lè e è sixu zán é dɔbŭ á. È nɔ jla wen ɔ gègè, amɔ, me kpedé jen nɔ jete kpón. Gègè tɔn nɔ sɔ ayi dó hŭn nukɔtɔn ɔ jí. Dò kraa me ɔ, xóɔɔdɔ hwe mĩtɔn nu tɔn nɔ gɔn nŭ ze nŭ e è nɔ jla le é wu, bo nɔ lé sɔnŭ nú nŭɔɔtɔ le bonu ye na mɔ nŭ je nŭ e ye sè le é wu, lobo na lé zán ye.

Dò ali ene nu ɔ, xóɔɔdɔ ɔ nɔ xlé tɔ tɔn nugbò ɔ - xógbe Glékinu le kpo Hɔmanu le kpo tɔn. È nɔ lewu xógbe Glékinu le kpo Hɔmanu le kpo tɔn le dò nŭ e è ma nɔ mɔ nukúnŭ je me á le é me. É kúnklá alɔkpa e è sɔnŭ na bo na dó hen ayi metɔn dó te bo lé dè nŭnywe xlé le é, é nyó hú dɔ è ni kplón nŭ me devo le alò bló bɔ ye dó nŭwukpikpé le. Xóɔɔdɔ hwe mĩtɔn nu tɔn e è jladó é sixu hen ayi metɔn j’awá, bo na sísé jlò metɔn, lobo na lé fɔn ayi metɔn dó te. É dò mɔ́có, é nɔ wewú bɔ è na xlé gbɛta ɔ lee ye na gosin gbɛta ɔ me gbɔn é. Dò ali ene le bí nu ɔ, wendagbejjila hwe mĩtɔn nu tɔn ɔ nɔ kpéwú bo nɔ kpé nukún dó nukɔnyiyi gbigbo tɔn alɔkpa e é d’akpá tɔn é wu á. Wágbo tɔn ɔ, é nɔ zón bɔ wamamɔn e dò sinsen ɔ me é nɔ lé syen d’èji tawun. Xóɔɔdɔ ɔ nɔ wà nŭ nŭ e nɔ sísé me nú táan klewun dé é dɔhun. Hwéhwe ɔ, nŭ e é nɔ jí le é nɔ nɔ ayí nú táan klewun dé.

Mi nú mĩ ni nɔ dɔ nugbò. Klisanwun gègè tɪn bɔ è ko dò wendagbe ɔ jla we sín xwè mɔkpan dɪe, bɔ ye kpó dò vŭ dò Klisu me. Klisanwun le nɔ huzu gbɔn wendagbejjilazó le sísé dò aklunɔzán gbla le bí me kpowun gblame á. Ye nɔ huzu gbɔn kplédókpó hwéhwe xá YAHUAH gblame. Ene wu ɔ, è yɔ me e nɔ wà sinsenzó le é dɔ ye ni jla YAHUAH, é nyí nŭ e kúnklá É le é á. È lé yɔ ye dɔ ye ni bló bɔ sinsenzó yetɔn na nyí nŭ e è nɔ zán tawun é. É nyí xó e è nɔ dɔ é kedé we è yɔ yé ná dɔ xlé Mesiya ɔ á, lo ɔ, yé ná xlé tódóétó yè tɔn léé lè e yé ná mɔ nŭ je me, tunwun i, xwedó e, bó ná sen e gbɔn é. Hwéhwe ɔ, wendagbejjila hwe mĩtɔn nu tɔn lɔ nɔ dó nŭ taji ene le bí á.

Enyi wenjlató dé ma sixu bló bɔ tódóétó tɔn le na mɔ nŭ je nŭ e é dò sinsenzó wà we é wu dò gbigbo lixo á ɔ, nŭ e wen tɔn na tón kɔ dó é na nɔ ayí nú táan klewun dé. Ene wu ɔ, sinsen ɔ dó hudo xóɔɔtɔ kpedé kpo me e nɔ d’alɔ me dò gbigbo lixo le é kpo tɔn. É dɔ hudo me e sixú jlá Mesiya ɔ, bó tunwun lè e è ná sé togun YAHUAH tɔn dó bó ná mɔ nŭ je me e è ko jlá é wú é tɔn me tawun. Bɔ dò .

dò jí tòn ɔ, Klisanwun le dọ hudo alixléme dó lee ye na má Mesiya gbede ene xá kpléklé ɔ sín hagbe'e kpò le é gbɔn é wu, bonu ye na dó hen yedée lidò.

Ene wu ɔ, xwédo Klisanwun tòn dọ na vó nù e è nɔ wà dọ xwè kanweko nukɔntɔn ɔ me é blódó, é we nyí dọ è ni nɔ dó wusyɛn lanme nú medée, bo nɔ lé wà sinsenzó nú medée. Dó nù wè ene le jí we Alexwé Yɔɔɔ ɔ jinjɔn huzuhuzu gbigbo tòn jí.

Nǔgbo we dọ nǔnina nǔkplɔnme tòn ɔ dọ kplédókpó ɔ jí. Lo ɔ, nǔkplɔnme ɔ dọ ná gosín nǔdíté lée bí gón (1 Kɔlentinu lée 14:26, 31) mǔ dɔkpó ɔ, me e dọ nǔnywé titewungbe bó ná kplɔn nǔ me lée gón.

(Efɛzinu le 4: 11; Jaki 3:1). Mǔ nɔ yì zɔ tawun nú dogbó biblu tòn le hwenu e mǔ nɔ jó nǔkplɔnme dó bɔ é nɔ cí xódíqɔ e è nɔ bló dọ aca me é dɔhun, bo nɔ sɔ dọ xódɔtɔ azɔtuuntó le sín gbɛta dé jí é.

È BIÓ É

Xó YAHUAH tòn jijla kpo nǔkplɔnme kpo ka sɔgbe xá wemafo le à? Eɛn, nǔgbo nǔgbo. Amǔ, xódíqɔ e è nɔ xwlé me dọ azinkpo jí dọ hwe mǔtɔn nu é sɔgbe xá wendagbejjila kpo nǔkplɔnme kpo e dọ Nǔwlanwlan le me é ǎ.

È sixú mɔ dọ Alesándlu Xóxó ɔ me ǎ, sinsenzó YAHUSHUA tòn me ǎ, abí gbe kpléklé nukɔntɔn ɔ tòn me ǎ." - Nǔ e lé hú mǔ é we nyí dọ, Shawulu dọ nú Glekinu e é huzu ahwanvu lée dọ é mí kún gbé dọ xódɔdókpó sín alɔkpa pagáwùn hwe tòn nu tòn lée ní má hen nǔ gblé dó emi wú ó (1 Kɔlentinu lée 1:17,22;

Amǔ, 1 Kɔlentinu le 9:22-23 (NLT) ka lo, fí e Shawulu dọ dè dọ, "Un nɔ tén kpɔn bo nɔ mɔ nǔ je nǔ dɔkpo ɔ jí xá me bí, bo nɔ wà nǔ e wu un kpé é bí bo na dó hwlen medé le gán é"? Mǔ na dọ dọ ene kún na byɔ dọ è ni sɔ xódíqɔ aklunzán gblame dɔkpo dɔkpo tòn dó dọ nǔ taji dọ kplédókpó sinsen-biblo tòn le bí me ó, bɔ ene na ko dọ nǔdíté le sín huzuhuzu kpo hɔnhɔn dídó nú yedée kpo te.

È jì wendagbe ɔ dọ xógbe Glekinu le tòn sín xome. È jì i dọ Klisanwun le sín gbɛta me hwenu e pagáwùn e huzu Klisanwun le é je xódíqɔ sín alɔkpa yetɔn le hen wá kplédókpó ɔ jí jí é. Dò xwè kanweko atɔngɔ ɔ me ɔ, é wá huzu aca nú Klisanwun nukɔntó le bɔ ye na xwlé wendagbe dé me. Dò xwè kanweko enegɔ ɔ me ɔ, é wá huzu nǔ e è nɔ wà é.

Sinsen Klisanwun tòn ko yí aca e lelɛ dó è le é. Hwenu e pastó mitɔn na yì kplɔngbasá tòn jí bo dó awu sinsenzówatɔ tòn le bo na xwlé wen mímé tòn me é ɔ, é dọ xódɔtɔ Glekinu hwexónu tòn sín azɔ wà we dọ nukúnnúmɔjenǔme tòn me ǎ.

É dọ mǔ có, xódíqɔ hwe mǔtɔn nu tòn ɔ dọ nǔ klewun dé dọ Biblu me bo na dó nɔ gudo nú nǔ e é tɔn é ǎ có, Klisanwun égbé tòn le gègè kpó dọ xódíqɔ ene xɔ akwe we bɔ è ma nɔ gbéjé kpɔn ǎ. É ko lidò dọ ayi Klisanwun le tòn me sɔmǔ bɔ pasté e dɔ nǔ nú Biblu le é kpo me e ma nyí sinnenɔ ǎ le é kpo gègè nɔ mɔ dọ emi dọ nǔwiwa e ma sɔgbe xá Biblu ǎ é dé tedé jí we, bo lé dọ dídó we dọ aca dé le wu ǎ. Xódíqɔ ɔ ko huzu nǔ e è nɔ hen dó ayi me nú me kaka sɔyi é.

Đó nǔ e mǐ mǎ dó wendagbeijila hwe mǐtǎn nu tǎn wu le é bǐ wutu ɔ, lin tame dó nǔkanbyo eb le jí:

Ně mǎdǎ ka sixú jlá xóqǐqǐ dé dó gbejininǎ nú Xó YAHUAH tǎn jí hwenu e é qǎ xóqǐqǐ dé jlá we é gbǎn? Bǎ ně Klisanwun dé ka sixu jinǎn azinkpo jí bo na tǎdǎ vǎsanúxwlemawutǎzǎ nǔqǐtǎ le bǐ tǎn jí hwenu e é qǎ azinkpo jí bo qǎ nǔ wà we é gbǎn? Bo na dó qǎ xó qǎgbe dé d'ejǐ ɔ, ně a ka sixu qǎ qǎ emi hen nǔkplǎnme Protestant le tǎn e qǎ qǎ sola scripture ("qǎ Mawuxówema ɔ me keqǎ") é lidǎ, bo ka kpó qǎ gudo nú wendagbeijilazǎ ɔ gbǎn?

Lee wema wlantǎ dé qǎ gbǎn kpo xógbe qǎgbedǎgbe le kpo é ɔ, "Wendagbe ɔ, qǎ nǔwiwa me ɔ, è sixu gbé nǔ n'í ǎ. É huzu nǔ e è nǎ yb qǎ vivǎnu é dé, nǔ mímé-nǔ e è nǎ mǎ qǎ sísí e è ma qǎ ǎ é dé me é we nyí qǎ è nǎ qǎ sísí nú 'akǎwé le sín aca' . . . nǔqǐqǐ kpo nǔwiwa kpo' qǎ me nukǎntǎn qǎqǎe gbé wlenwín biblu tǎn le bo yí gbé nú 'dotǎ e è gbà le é tǎgbó yetǎn le tǎn me (Jelemí 2:13)."

Tǎn dé ka tǐn nugbǎ qǎ sinsenɔ ɔ sín kǎxota nú nyibu mímé le qǐ wendagbeijilazǎ ɔ qǎhun à?Nukúnnúmǎjenǔme Ebléegbe Tǎn Dó Akpáxwé Biblu Tǎn E É Wlan Dó Ebléegbe Me É Wu; Fite Wendagbe Klisanwun Tǎn ɔ ka Gosin?

Nǔ e me é gosin é

- Klisanwun-nyijetǎ paqáwǎn le tǎn we à? qǎ nǔ ba kpǎn we dó Nǔ e Sinsen Mǐtǎn le Nǎ Wà le É Jǐ É, Frank Viola kpo George Barna kpo, 1998, Tyndale House, Inc.
- Gbejinǎtǎ Nugbǎ le ka Na Kenklen Site À? Atǎngɔ ɔ, David Bercot 1989, Wema qǎtǎn, Amberson, PA
- Shalom Institut du Pacifique Sud - Nukúnnúmǎjenǔme Ebléegbe Tǎn Dó Akpáxwé Ebléegbe Tǎn le Me; Fite Wendagbe Klisanwun Tǎn ɔ ka Gosin?
É qǎ mǎ cǎ, è qǎ na hen nǔ e è nǎ yb qǎ Shalomin é qǎ nukúnnúmǎjenǔme jiwǔ e qǎ Mawuxówema ɔ me é jí e/
[id40.html](#)
- Sinsen Ce ka nyí Sinsen Alǎnuwema Yǎyǎ ɔ Tǎn Nugbǎ À? Dali M. Ekeli (1994) Me ka nǎ w'azǎ qǎ
- Nǔqǐqǐ Xlǎxlǎ "Gbǎta" le me? George Barna [barna.org/nǔqǐqǐ-gbigbǎ tǎn/400-me-e-qǎ-azǎ-qǎ-nǔqǐqǐ-xlǎ-gbǎta-me-barna-kplǎnkplǎn-kplǎn-gbǎta-kpǎví-aklunzǎngbe-wemaxǎme-kpo-agun-xwé-kpodo](#)
- Sinsen e bǎkun é ([Wikipédia.org/wiki/agun_simple](#)).